

ØF-rapport 03/2017

Betydningen av turistnæringen/fritidsboligutbyggingen for Sirdal kommune

av

Winfried Ellingsen

Per Olav Lund

Per Kristian Alnæs

Østlandsforskning ble etablert i 1984. Instituttet har siden 2011 vært organisert som et aksjeselskap med Hedmark og Oppland fylkeskommuner, Høgskolen i Lillehammer, Sparebanken Hedmark og Stiftelsen Østlandsforskning som eiere. Østlandsforskning er lokalisert på Lillehammer, men har også et kontor på Hamar.

Instituttet driver anvendt, tverrfaglig og problemorientert forskning og utvikling. Østlandsforskning er orientert mot en bred og sammensatt gruppe brukere. Den faglige virksomheten er konsentrert om to områder:

- Næringsliv og regional utvikling
- Velferd, organisasjon og kommunalforskning

Østlandsforskning viktigste oppdragsgivere er departementer, fylkeskommuner, kommuner, statlige etater, råd og utvalg, Norges forskningsråd, næringslivet og bransjeorganisasjoner.

ØF-rapport 03/2017

Betydningen av turistnæringen/fritidsboligutbyggingen for Sirdal kommune

av

Winfried Ellingsen

Per Olav Lund

Per Kristian Alnæs

østlandsforskning
EASTERN NORWAY RESEARCH INSTITUTE

Tittel: Betydningen av turistnæringen/fritidsboligutbyggingen for Sirdal kommune

Forfatter: Winfried Ellingsen, Per Olav Lund, Per Kristian Alnæs

ØF-rapport nr.: 03/2017

ISBN nr.: 978-82-7356-768-0

ISSN nr.: 0809-1617

Prosjektnummer: 1360

Prosjektnavn: Kartlegging av turistnæringen

Oppdragsgiver: Sirdal kommune

Prosjektleder: Winfried Ellingsen

Referat: Rapporten belyser betydningen av fritidsboliger og turisme i Sirdal kommune. Undersøkelsen bygger på tilgjengelig statistikk og intervjuer med nøkkelpersonell i kommuneadministrasjonen og det private næringsliv.

Emneord: Fritidsboliger, turisme

Dato: September 2017

Antall sider: 44

Pris: Kr 100,-

Utgiver: Østlandsforskning
Postboks 223
2601 Lillehammer
Telefon 61 26 57 00

epost: post@ostforsk.no

<http://www.ostforsk.no>

Publikasjonen er vernet etter åndsverkloven. Eksemplarfremstilling utover til privatbruk, er bare tillatt når det er hjemlet i lov eller avtalt med Kopinor (www.kopinor.no). Utnyttelse i strid med lov eller avtale kan medføre erstatnings- og straffeansvar.

FORORD

Østlandsforskning har på oppdrag fra Sirdal kommune undersøkt betydningen av fritidsboliger og turismen for bosetting, tjenestetilbud og verdiskapning i kommunen. Det er hentet inn grunnlagsmateriale fra flere kilder. Nøkelpersoner i kommuneadministrasjonen og det private næringsliv er intervjuet og statistikk er hentet inn fra SSB/KOSTRA. Intervjuene har bidratt til å kartlegge og drøfte kommunens tjenesteyting.

Sirdal kommune har vært sentralt i tilretteleggingen av intervjuene og har støttet prosjektet med informasjon. Vi ønsker å takke de som har deltatt i intervjuene.

Østlandsforskning har vært ansvarlig for prosjektet og prosjektleder har vært Winfried Ellingsen.

Lillehammer, 20. september 2017

Merethe Lerfald
forskningsleder

Winfried Ellingsen
prosjektleder

INNHold

Oppsummering	5
1 Innledning	7
2 Teoretisk grunnlag	9
3 Gjennomføring og metode	11
4 Bosetting	13
4.1 Befolkning og sysselsettingsvekst	13
4.2 Pendling og flytting	16
4.3 Fritidsboliger og turisme	18
5 Næringsliv og sysselsetting	23
6 Virkninger på tjenestetilbudet	27
6.1 Sammenlignbare kommuner	27
6.2 Inntekter og kostnader.....	28
6.3 Hyttebyggingens påvirkning på det kommunale tjenestetilbudet	29
6.4 Betydning av fritidsboliger for tjenestetilbudet fra kommunen	29
6.4.1 Bredbånd og fiber	29
6.4.2 VAR -tjenester	30
6.4.3 Brøyting	31
6.4.4 Beredskap	31
6.4.5 Pleie- og omsorgstjenester	31
6.4.6 Legevaktstjenester	31
6.4.7 Kultur	32
6.5 Økonomiske virkninger ved hyttebygging	32
7 Konklusjon	35
8 Referanseliste	38
9 Vedlegg	39
9.1 Intervjuer.....	39
9.2 Utbyggingsområder for fritidsboliger innenfor gjeldende kommunedelplan Sinnes- Tjørhom – oppdatert 27.09.2016	40

Figurer

Figur 1: Fritidsboliger i Sirdal.....	8
Figur 2: Endring i befolkning 2001-2017	14
Figur 3: Befolknings- og sysselsettingsutvikling 1.1. 2001 - 2017. Indeksert, 2001 = 100	15
Figur 4: Befolkningsutvikling i Sirdal, 1986 – 2017, fordelt på etnisk norske, innvandring fra Europa og øvrig innvandring.....	16
Figur 5: Innpendling og utpendling 2000-2016.....	16
Figur 6: Flytting 2002-2016	18
Figur 7: Antall nybygg i Sirdal kommune. 2010 - 2016	19
Figur 8: Fullførte fritidsboliger og areal pr. enhet, Sirdal kommune, 1983 - 2016.....	20
Figur 9: Næringsfordelt nettoinnpendling	25

Tabeller

Tabell 1: 25 på topp i 2016, inn- og utpendling fra Sirdal	17
Tabell 2: Folketall på grunnkrets nivå Sirdal kommune	18
Tabell 3: Igangsatte fritidsboliger 10-års intervaller	19
Tabell 4: Næringsstruktur i Sirdal. 4. kvartal 2016.	23
Tabell 5: Kommuner i KG16, Gruppering 2013.....	27
Tabell 6: Frie inntekter netto driftsutgifter pr. innbygger. 2016 kroner.	28
Tabell 7: Bredbåndsabonnement i Sirdal og øvrige kommuner i Kommunegruppe 16, 2012 og 2017	30
Tabell 8: «Hytteregnskap» Sirdal kommune	33
Tabell 9: Ringvirkninger av fritidsboliger på ulike kommunale tjenester	37

OPPSUMMERING

Sirdal er en utviklingskommune med en befolkningsvekst på 6 prosent siden 2001 og en sysselsettingsvekst på 19 prosent. Vekstdriveren for folketallsutviklingen er økt innvandring. Det har vært netto utflytting fra Sirdal de fleste årene 2002 til 2016, men er redusert i perioden 2011 til 2016 samtidig som utpendlingen minker. Sirdals arbeidsmarked er i voksende grad av betydning for innbyggere i nabokommunene og det er relativ stor innpendling til kommunen. Både den sørlige og den nordlige delen av kommunen har en beskjeden befolkningsvekst i de seneste årene. Samtidig har det vært en betydelig vekst i fritidsboliger i kommunen, 89 prosent av ferdigstilte bygninger var fritidsboliger i perioden 2000 – 2016.

Det har vært en nedgang i sysselsettingen innen overnatting og servering (2008 – 2016), en økning i bygg- og anleggsvirksomhet på 52 prosent og en stabil utvikling i varehandel. Netto innpendling i bygg- og anlegg er betydelig som tyder på at økt byggeaktivitet har i mindre grad bidratt til lokal sysselsetting. Det er vanskelig å trekke bastante konklusjoner av sammenhengen mellom befolkningsutvikling og sysselsetting. Intervjuene tyder på at fritidsboliger har bidratt til å stabilisere både folketallet og samlet sysselsetting. Fritidsboliger har bidratt til en nedgang i hotellovernattinger, men samtidig kjører mange turister bare gjennom kommunen og potensialet er stort sett utnyttet. Det etterlyses større innsats på markedsføring fra kommunen.

Kommuneøkonomien er avhengig av kraftrelaterte inntekter (konesjonsavgift mm.) og turisme/fritidsboliger. Sirdal er en rik kommune med få fastboende innbyggere og mye av verdiskapningen i øvre Sirdal er basert på de ca. 4 300 fritidsboligenhetene. Kommunen har ikke eiendomsskatt og VAR-tjenester er selvkostfinansierte. Renovasjon er interkommunalt organisert. Administrativt er en del stillinger i kommunen knyttet til tjenestetilbud rettet mot fritidsboliger og det er tydelig at kommunen kan holde høyere aktivitetsnivå på grunn av fritidsinnbyggere. Det gjelder legevaktstjenester med 2 kontorer og meget god legedekning og beredskap (brann og ambulanse). I pleie- og omsorgssektoren er det få fritidsinnbyggere som søker om periodevis opptak og dermed lave kostnader knyttet til det. Det er i hovedsak legevakten som har lagt merke til sykere pasienter som oppholder seg i fritidsboligene.

Kulturenheten bør bli sentralt i å fange opp det potensialet som ligger i Sirdals flotte natur, spesielt om sommeren. Etablering av flere blå løyper for barnefamilier er et moment som var nevnt i intervjuene. Økt markedsføring av kommunen og informasjon (gjennom

turistinformasjonen og festivaler slik som «Suppefestivalen» og «Sirdalsdagene») er nøkkelord. Fritidsboliger har betydelig effekt på kulturnæringer i Sirdal når vi ser på idrettsmuligheter og fysisk aktivitet som en del av kulturbegrepet. Uten fritidsboliger ville det hverken vært skiheiser eller et utbygget løypesystem som det er nå. Fritidsboligene bidrar også at driften av Tonstad badet kan opprettholdes. Det har gagnet lokal ungdom som får seg verdifull arbeidserfaring, lokalbefolkningen og folkehelsen.

Samlet sett er vår vurdering at turismen, og spesielt fritidsboliger som står for ca. tre fjerdedeler av reiselivskonsumet, er essensiell for næringslivet i kommunen, for bedriftenes omsetning og sysselsettingen. I bygg- og anleggsvirksomhet er sysselsettingsvirkningen fra fritidsboliger markant men det skaper flere arbeidsplasser i andre kommuner selv om tilflyttingen av polske arbeidere til Sirdal indikerer at det også skaper arbeidsplasser lokalt. Like viktig er det etter vår analyse at det opprettholder bærekraft både i form av arbeidsplasser og bosetting i kommunen. Kommunen får som følge av en selvkoststrategi også dekket kostnadene fritidsboligene medfører på en rekke av de kommunale tjenestene uten å måtte ty til eiendomsskatt for fritidsboliger. I tillegg er det en rekke ringvirkninger fra turismen/ fritidsboligutbyggingen som er positive for befolkningen i form av bedre kommunale tjenester. Sirdal kommune er en kraft- og en fritidskommune som har utviklingspotensial i reiselivssektoren.

1 INNLEDNING

Sirdal kommune initierte våren 2017 en utredning som avklarer betydningen av fritidsboliger og turisme for kommunen. Sirdal har en viktig posisjon som friluftsområde, spesielt for folk bosatt på Sør-Vestlandet, med om lag 4 300 fritidsboligenheter. Kommunen ønsket med denne utredningen å belyse betydningen av turistnæringen/ fritidsboligutbyggingen på følgende områder:

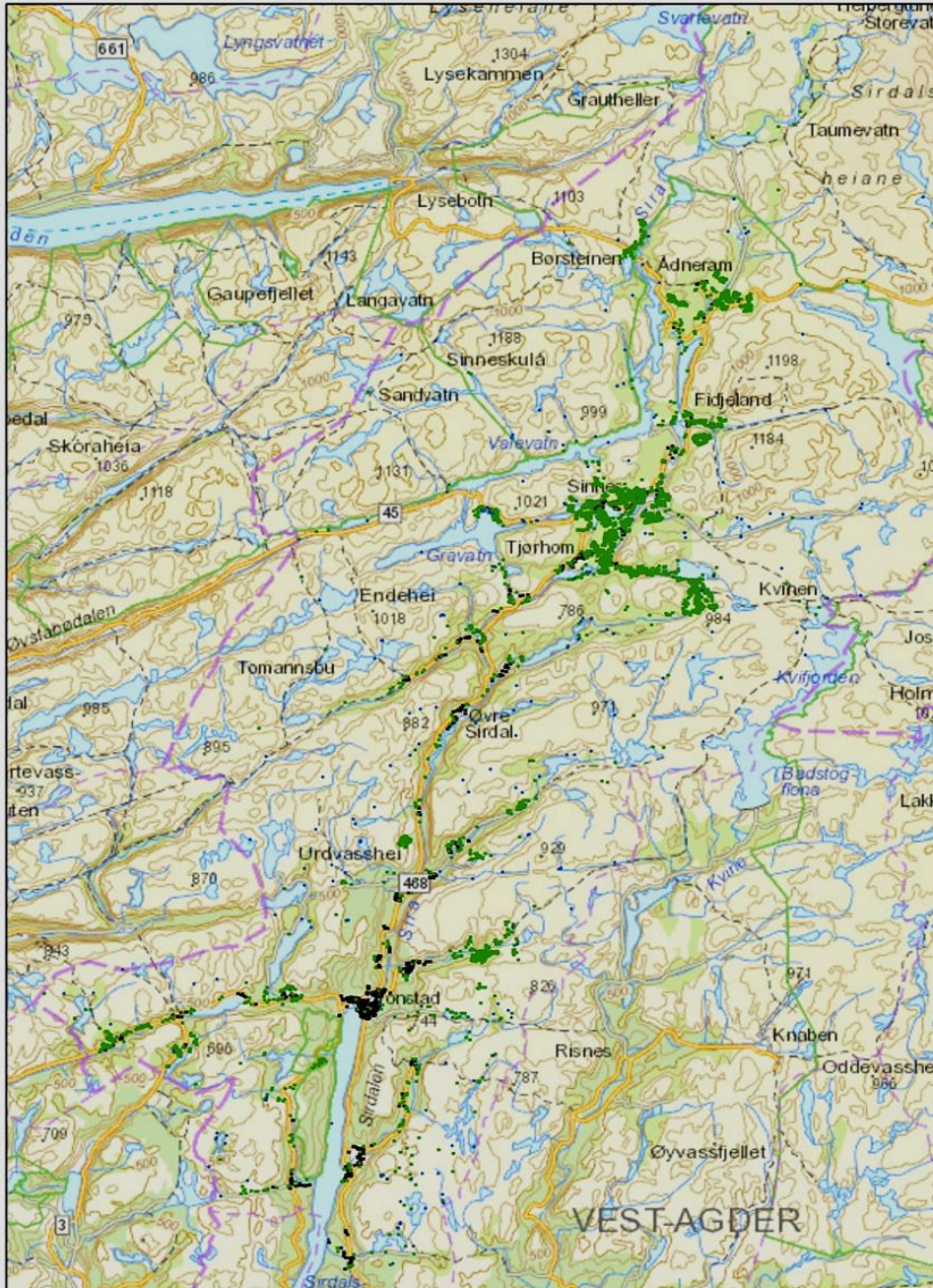
1. Kommunens økonomi: Inntekter og/eller utgifter (direkte og indirekte)
2. Verdiskapning: Hvilken betydning har fritidsboligutbyggingen/ turistnæringen for utviklingen i kulturnæringer i kommunen?
3. Bosetting: Har flere etablert seg som følge av fritidsboligutbyggingen/ turistnæringen og er det sannsynlig at innbyggertallet i Sirdal vært lavere dersom fritidsboliger utbyggingen / turistnæringen ikke var iverksatt som i dag?
4. Arbeidsplasser: Hvilken betydning har fritidsboligutbyggingen/ turistnæringen for antall sysselsatte innenfor private og kommunale virksomheter?
5. Tjenestetilbudene: Hvilken betydning har fritidsboligutbyggingen/ turistnæringen for tjenestetilbudene fra kommunen?
6. Infrastruktur (vann, avløp, fiber mv): Hvordan påvirker fritidsboligutbyggingen/ turistnæringen utviklingen av infrastruktur i kommunen?
7. Beredskap (brann, ambulanse, andre kommunale tjenester): Hvordan påvirkes kommunens beredskap?

Østlandsforskning har ikke gjennomført kundeundersøkelser for å se nærmere på kvaliteten på kommunens tjenester. Vi sikter til å belyse den sektorielle kvaliteten gjennom intervjuer med sentrale aktører innen private og kommunale virksomheter.

Strukturen i utredningen følger i store trekk spørsmålene som skal avklares. Neste kapittel omhandler mobilitet i forhold til fritidsboligutbyggingen og turismen samt en kort beskrivelse av de metodiske tilnærmingene som er brukt. Kapittel 4 analyserer bosetting og arbeidsplasser, mens kapittel 5 ser vi nærmere på næringslivet og sysselsettingen opp mot

problemstillingene i prosjektet. I kapittel 6 er reiselivets virkninger på tjenestetilbudet tema, og i kapittel 7 drøftes og summeres prosjektets konklusjoner opp.

Figur 1: Fritidsboliger i Sirdal

Beskrivelse: hytter = grønt, annen bebyggelse = svart

2 TEORETISK GRUNNLAG

Utviklingen i bosettingen og etablering av arbeidsplasser danner på mange måter grunnlaget for kommunens økonomi og vil derfor være av sentral betydning. Kommunenes oppgaver finansieres i første rekke av frie inntekter, dvs. skatt og rammetilskudd. Et viktig prinsipp i inntektssystemet er at pengene følger innbyggerne. Størstedelen av kommunenes tjenesteproduksjon er rettet mot egne innbyggere og eget næringsliv, og er avgrenset til tjenesteytende myndighets geografiske ansvarsområde. Men en del offentlige oppgaver er av en slik karakter at forbruket av tjenesten ikke er avgrenset til egne innbyggere. Dette gjelder bl.a. helse – og omsorgssektoren der kommunen blir forpliktet at bestemmelsene i Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester. Kommunene skal yte og finansiere helse- og omsorgstjenester til personer som oppholder seg i kommunen, selv om de ikke er folkeregistrert i kommunen (oppholdsprinsippet). Hovedregelen er at hyttekommunen ikke har adgang til å sende refusjonskrav til hyttebeboerens bostedskommune. Hyttekommuner vil følgelig ha utgifter knyttet til primærhelsetjeneste og hjemmebasert pleie og omsorg for hyttebeboere som er registrert bosatt i andre kommuner. For institusjonsopphold kan derimot hyttekommunen kreve refusjon for utgifter fra bostedskommunene. På den annen side vil hytteeiere potensielt generere skatteinntekter for hyttekommunene. For det første kan det skje ved at en hyttekommune tiltrekker seg eiere fra andre kommuner som bidrar til økte inntekter i hyttekommunen, eller at kommunenes egne innbyggere velger å ha hytte i sin egen kommune og dermed tilbringe mer av sin fritid innen kommunen og reduserer lekkasjen ut av kommunen. For det andre kan hyttekommuner skrive ut eiendomsskatt på hytter og for det tredje tilfaller deler av hytteeiernes formuesskatt hyttekommunen. Hytteeierne må selv dekke utgifter til kommunale tjenester som infrastruktur, renovasjon, planlegging og byggesaksbehandling. I prinsippet skal derfor økte utgifter til tekniske tjenester som følge av hytteutbygging i liten grad være en økonomisk belastning for hyttekommunene. I videre forstand vil derfor hyttevirksomheten i en kommune kunne generere direkte inntekter til kommunen og dessuten vil hytteutbygging kunne generere indirekte inntekter via aktivitet som øker skatteinntektene til kommunen. Vi kan i så fall betrakte hytteutbygging som en næringspolitisk satsing.

Stadig flere av oss kan i løpet av året, og i løpet av livet, veksle mellom boliger/ bosteder. Det skarpe skillet mellom bolig og fritidsbolig har derfor i mange år vært i oppløsning (Ericsson og Grefsrud, 2005). Det er all grunn til å tro at dette bare vil forsterkes framover pga. økt privat kjøpekraft, et mer fleksibelt arbeidsliv og en økt andel pensjonister. Fritidsboligeiere har et forbruksmønster som ligner mye på de bosattes, og som bidrar til å

sikre og utvikle den lokale sysselsetting og servicenivået innen bygg og anlegg, varehandel, servering, mv. I stadig sterkere grad vil dette også omfatte kommunale tjenestetilbud innen helse og omsorg, og kanskje også barnehage og skole. Vi mener derfor at det kan være fruktbart å se på fritidsboligeiere som «deltidsbosatte» eller «fritidsbeboere», og som en viktig gruppe i utviklingen av dalen/ fjellet som attraktive samfunn, både for bosatte, deltidsbosatte og turister. Det å kunne ha et høyt nivå på service og aktivitets- og opplevelsestilbud både i byen og i dal- og fjellområdene kan kanskje være minst like viktig for stedenes attraktivitet og bosetting, som den sysselsettingen som generes av fritidsboligdestinasjonene. Stedenes attraktivitet for bosetting har også i økende grad betydning for næringsutviklingen i en region. Tilgang på kompetanse er den viktigste innsatsfaktoren i mange bransjer, slik at bedrifter i mange tilfeller «flytter etter folk», og ikke omvendt, og personrettede tjenester som vi yter hverandre der vi bor er en betydelig del av norsk økonomi. Å være et attraktivt stede å bo for personer som har preferanser til mulighetene for friluftsliv, idrett ol. i dal og fjellområdene i kombinasjon med nærings- og kompetansemiljøene i Sirdal, vil derfor også kunne ha betydning både for «fast» bosetting og for næringsutviklingen i regionen.

3 GJENNOMFØRING OG METODE

Vi vil benytte oss av to ulike fremgangsmåter for å svare på problemstillingene som skissert av kommunen. I den kvantitative delen av analysen benytter vi oss av KOSTRA-data, samt beregninger utført i rapporten «Inntekter og utgifter i hyttekommuner» (Borge mfl. 2015) men vi vil også være avhengig av kommunen for å differensiere utgifter og inntekter mellom fastboende og hyttebeboere. Dette gjelder for helse- og omsorgstjenester, legevakt, hjemmesykepleie, eiendomsskatt, formueskatt og tekniske tjenester. Tilknytningsavgifter, renovasjonsavgifter og behandlingsgebyr for saksbehandling etter plan- og bygningsloven vil være gjenstand for undersøkelsen. Vi har hatt tett kontakt og dialog med oppdragsgiver i hele prosjektperioden, ikke minst fordi kommuner vanligvis ikke fører utgifter til hyttebeboere spesielt i regnskapet. Når det gjelder bosetting og arbeidsplasser i privat og offentlig virksomhet vil vi undersøke antall og i hvilken grad disse arbeidsplassene er knyttet til fritidssegmentet. Vi vil også undersøke om, og eventuelt i hvilken grad, interkommunale ordninger har betydning for problemstillingene som belyses.

KOSTRA står for kommune-Stat-Rapportering. Tallene i KOSTRA er tilgjengelig på SSB, og gir informasjon om ressursinnsats, prioriteringer og måloppnåelse i kommunesektoren, fylkeskommunene, og på bydelsnivå. Kommunene rapporterer i KOSTRA en gang i året og den informasjon som kan hentes der er knyttet til kalenderår. Statistikken fra KOSTRA inneholder både økonomisk informasjon som inntekter og kostnader for en kommune, innen et fagområde i kommunen, eller hvor mye det utgjør pr innbygger. KOSTRA brukes til å sammenligne kommuner, bl.a. med sikte på prioriteringer og effektivitet. Begrensinger i KOSTRA er bl.a. at ressursbrukens finansiering ikke fremkommer. For å kunne vurdere ressursbruk sammenlignes analysekommunen med sammenlignbare kommuner der det er både hensiktsmessig og relevant. KOSTRA inneholder kun årlige tall. Enkelte kritiske røster mener kvaliteten på KOSTRA-statistikken er svak. Det argumentet var trolig mer relevant da KOSTRA ble innført for om lag 20 år siden. Det gjøres løpende et omfattende kvalitetsutviklingsarbeid mot rapporteringen KOSTRA.

Kommunen har både direkte og indirekte kostnader knyttet til tilrettelegging og utvikling av hytteområder, og til tjenester til de som ferierer på hyttene og andre reiselivstilbud i kommunen. En indirekte kostnad er kostnad som ikke enkelte kan henføres til en tjeneste eller et tilbud. Det vil f.eks. være en grad av indirekte kostnader relatert til økt hyttebygging, f.eks. økt bemanning i administrative funksjoner, som i KOSTRA er knyttet til administrasjon og ikke fordeles på funksjoner vi analyserer. Tilsvarende kan kommunen

også ha indirekte inntekter, f.eks. at lønnsnivået¹ i kommunen øker som igjen medfører økte skatteinntekter pr innbygger.

Det finnes ulike metodiske tilnærminger for fordeling av indirekte kostnader/ inntekter, f.eks. ved å bruke en fordelingsnøkkel². Det ville vært svært tidkrevende å analysere indirekte kostnader/ inntekter, bl.a. fordi det ville være avhengig av å se hele kommunens tjenesteproduksjon under ett. Som vi skal se i kapittel 6.1 er det også vanskelig å fastsette er referansenivå som kan brukes til sammenligning for Sirdal kommune. Vi har derfor i dette oppdraget valgt å få belyst henførbarehet gjennom intervjuene, samt basert oss på resultatene i en hyttestudie fra 2015 (Borge et al, 2015).

Analysen og evalueringen baseres videre på semi-strukturerte intervju som gjennomføres ved personlig møte. Vi foretrekker en mer kvalitativ tilnærming for å kunne forstå og vurdere betydningen av fritidssegmentet. Intervjuene vil baseres på en intervjuguide som er styrende på samtalene men som tillater en bredere vurdering. Intervjuene med nøkkelpersonell tjener til fordypning av problemstillingene og bidrar til gjensidig kvalitetssikring (triangulering) av informasjon innhentet i den kvantitative delen av prosjektet. Vi har gjennomført intervjuer med den administrative ledelsen i Sirdal kommune, dvs. rådmann, enhetsledere teknisk drift, areal, økonomi, kultur, helse, pleie og omsorg, samt en nyinnflyttet til kommunen som også er leder for sykehjemmet og ledere for private virksomheter (hotell, bygg- og anleggsbransjen). Oversikten over gjennomførte intervjuer finnes i vedlegg 1. Det er gjennomført 12 intervjuer. Aktuelle problemstillinger som belyses i denne delen vil fokusere på hvordan kommunen håndterer oppgavene, kompetanseutvikling og resultatoppnåelse, samt kvaliteten på tjenestene. Intervjuene med nyinnflyttede og ledere for private virksomheter vil fokusere på betydningen av fritidsboliger for bosetting og arbeidsplasser samt kommunens attraktivitet.

I denne rapporten har vi fokus på fritidsboliger (synonym: hytter) og turisme. Fritidsboligeiere har investert store verdier i kommunen, og de bruker fritidsboligen mye. Vi legger merke til at mange hytteeiere oppholder seg mer i fritidsboligen, også om sommeren, i mellom 50 og 100 dager i året. Men vi kan ikke lage separate regnskap og satser i all hovedsak på fritidsboligene. Årsaken er at mange turister er på gjennomreise (til Kjerag) og utløser dermed veldig lite innsats fra kommunens side. Den andre begrensningen i dette prosjektet er at vi ser bort fra indirekte kostnader og inntekter og heller viser til ringvirkninger fra fritidsboliger og turisme.

---

¹ Skyldes bl.a. at ferierende handler lokalt som igjen bidrar til økte lønnsomhet i lokalt næringsliv.

² En hensiktsmessig tilnærming ville være å bygge opp kostnadene til kommunene med basis i ABC (Activity Based Costing) metodikk, men trolig er de indirekte kostnadene som er henførbare til fritidsbebyggelse relativt sett lave, bl.a. på bakgrunn av at kommunen har reelt selvkostregnskap på tekniske tjenester og veldig god oversikt over kostnader til helse og omsorgstilbudet til ferierende i kommunen.

4 BOSETTING

I dette kapitlet vil vi drøfte fritidsboligutbyggingen/ turistnæringens betydning for befolknings- og næringslivsutvikling i Sirdal. Drøftingen baserer seg på offentlig registerstatistikk fra Statistisk sentralbyrå (SSB). En begrensning i denne type statistikk er at den ikke belyser årsaker til hvorfor personer velger å flytte til eller fra en kommune. Det vi kan få drøftet er om det er markante endringer i antall arbeidsplasser innenfor enkelte næringer, som kan sees i sammenheng med økt fritidsboligutbygging/ turistnæring og om befolkningsveksten har tiltatt pga. økt bygge- og turistvirksomhet. Før vi går nærmere inn på denne type drøfting, finner vi det relevant å belyse noe nærmere sammenhengen mellom befolkningsvekst og sysselsettingsvekst.

4.1 Befolkning og sysselsettingsvekst

Med unntak av perioder der det er konjunkturbrudd³, vil det normalt være en sammenheng mellom utviklingen i antallet arbeidsplasser i en region og veksten i folketallet i regionen. Arbeidsplasser trekker til seg innbyggere, og innbyggere bidrar til omsetning i handel og andre næringer som igjen styrker det lokale arbeidsmarkedet. Inntektene til kommunen er nært knyttet til antallet innbyggere, og vekst i innbyggertallet fører økonomiske ressurser til kommunen som kan bidra til å tilrettelegge og utvikle tjenestetilbudet i kommunen. Reduseres innbyggertallet, svekkes kommunens inntektsoverføringer, med det resultat at tjenestetilbudet svekkes eller faller helt bort. Redusert tjenestetilbud kan igjen svekke den regionale attraktiviteten, og i ytterste konsekvens bidra til økt fraflytting/ redusert tilflytting.

Figuren nedenfor viser veksten i sysselsetting og folketall i kommunene fra 2001 til 2017⁴. Korrelasjonskoeffisienten r (Pearsons r)⁵ på 0,777 forteller oss at det er en sterk positiv sammenheng mellom vekst i sysselsetting og vekst i folketallet. Kommunene kan ut fra fremstillingen grupperes i fire utviklingstypologier;

1. Utviklingskommune. Positiv utvikling i både sysselsetting og folketall
2. Bostedskommune. Negativ sysselsettingsutvikling og positiv folketallsutvikling

³ Med konjunktur menes aktivitetsnivået i en markedsøkonomi, og den måles med BNP (Brutto Nasjonal Produkt)

⁴ For å få sammenlignbare tall benyttes sysselsettingstall pr. 31/ 12 som sysselsetting 1/1 året etter. Befolkningsstatistikken angir sysselsetting pr 1/1.

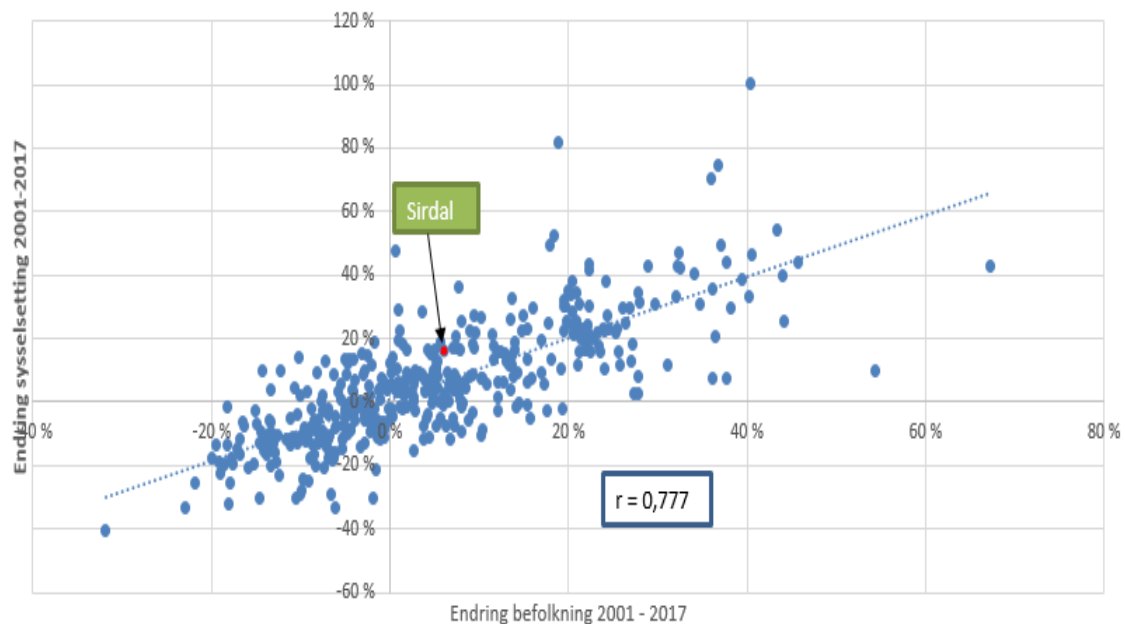
⁵ Pearsons r måler samvariasjonen mellom to variabler. Ved positiv samvariasjon ligger verdien mellom 0 og 1, og jo høyere verdi, jo mer samvariasjon er det mellom variablene.

3. Arbeidskommune. Positiv sysselsettingsutvikling og negativ folketallsutvikling.
4. Uttynningskommune. Negativ utvikling i både sysselsetting og folketall.

Både en utviklingskommune og en bostedskommune vil generere næringsutvikling og dermed positive utviklingsspiraler. Dette kommer av at befolkningsvekst for det første genererer økt etterspørsel etter varer og tjenester, og for det andre, gir økte kommunale inntekter gjennom inntektssystemet.

Arbeidskommuner har, i hvert fall på kort sikt, mindre vekstkraft enn bostedskommunene fordi effekten på kommuneøkonomien vil være mindre. Dessuten er det høyst usikkert om etterspørselen etter varer og tjenester øker nevneverdig ved økt antall arbeidsplasser i kombinasjon med befolkningsnedgang. Dette vil avhenge av om arbeidstakere bruker lønnen sin i arbeids- eller bostedskommunen.

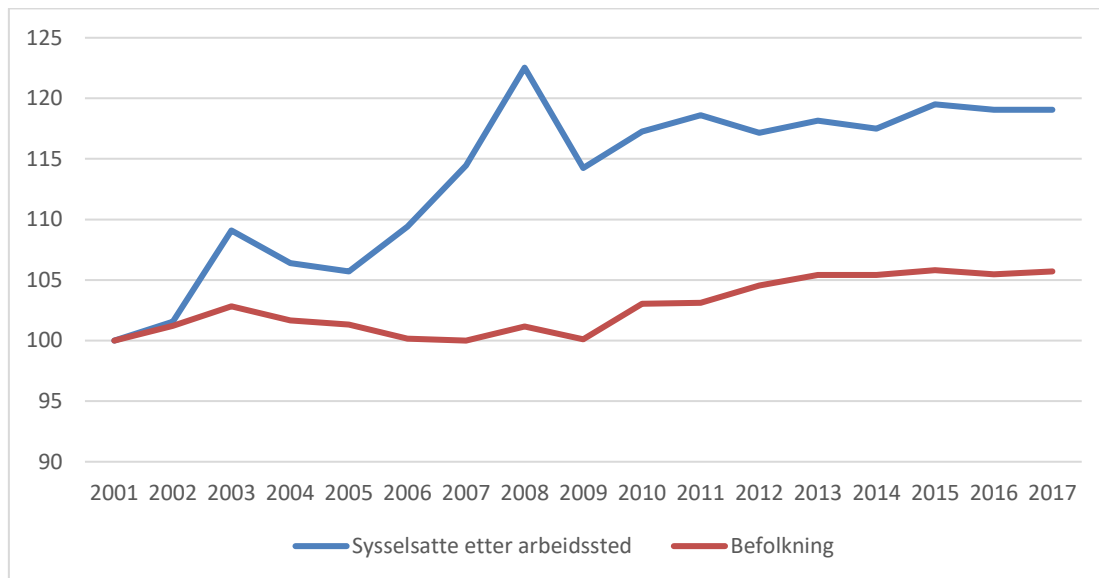
Figur 2: Endring i befolkning 2001-2017

Pr 1. januar 2017 var det 1 836 Sirdøler, hvor litt under halvparten bor i spredtbygde strøk. Antall sysselsatte med arbeidssted i Sirdal var ved inngangen til 2017 på 1 062. Siden 2001 er dermed kommunens befolkningsvekst på 6 prosent og sysselsettingsvekst på 19 prosent, og kommunen er dermed trygt innenfor hva vi kaller en utviklingskommune.

Hva slags typologi en enkelt kommune faller inn under, vil naturlig nok avhenge noe av målepunktene. Figuren nedenfor viser en indeksert utvikling i antall arbeidsplasser og innbyggere siden 2001 i Sirdal kommune.

Figur 3: Befolknings- og sysselsettingsutvikling 1.1. 2001 - 2017. Indeksert, 2001 = 100

Vi ser at folketallet holdt seg forholdsvis stabilt fram til år 2009, deretter har det vært en svak positiv trend, og i dag er det 6 prosent flere innbyggere enn i 2001 og i 2009. Sysselsettingstallene har hatt større svingninger i nevnte periode. På begynnelsen av 2000-tallet var det en oppgangskonjunktur i landet, som varte fram til 2003. Sirdal var med på veksten og hadde i perioden en sysselsettingsvekst på 9 prosent. Deretter fulgte 2 år med sysselsettingsnedgang, før pilen igjen begynte å peke oppover. Fra 2005 til 2008 var det en sysselsettingsvekst på rundt 16 prosent i kommunen. Finanskrisen høsten 2008 ga ulike utslag for landets kommuner, avhengig av hvor konjunkturutsatt⁶ næringslivet var. For Sirdals del ble det et betydelig fall i sysselsettingen. I de påfølgende årene fram til i dag har sysselsettingen svingt litt, men det er i dag 4 prosent flere sysselsatte i kommunen enn i 2009. Hvis vi kun ser på perioden 2001 - 2009 er kommunen dermed i grenseland mellom å være en arbeidskommune og en utviklingskommune, mens den positive befolkningsutviklingen i de påfølgende årene gjør at vi ser på kommunen som en utviklingskommune, både for perioden 2001 -2017 og for perioden 2009-2017.

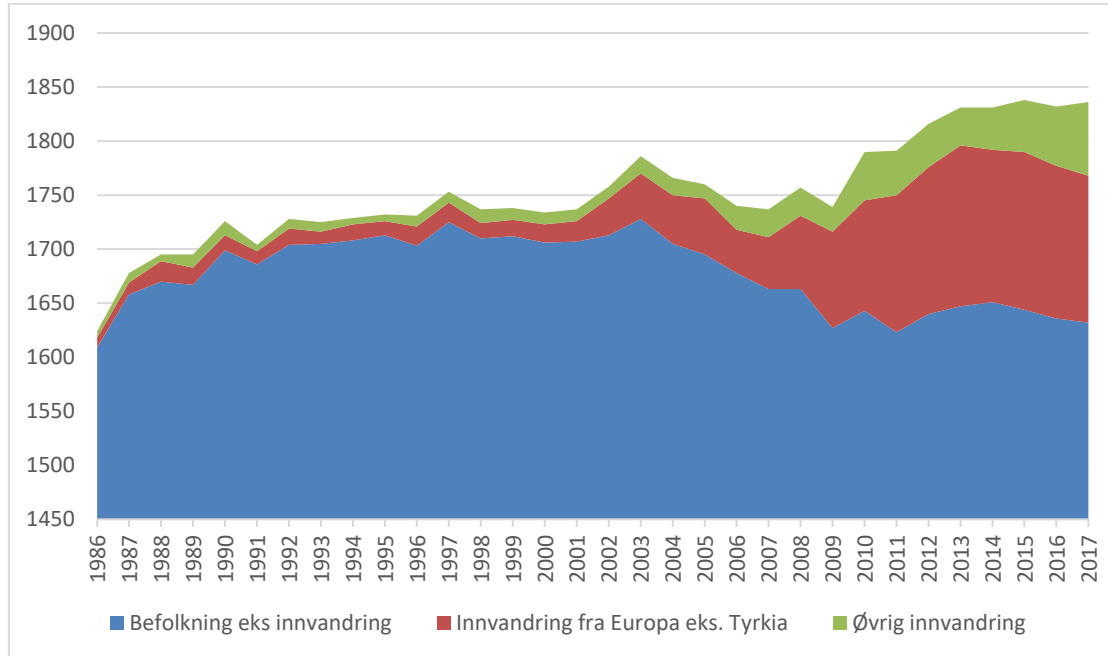
Vekstdriveren for de senere års folketallsutvikling i Sirdal, er som for landet samlet, økt innvandring. Figuren nedenfor viser folketallsutviklingen i Sirdal fordelt på innvandrere og fødte i Norge i perioden 1986 – 2016. Figuren viser at innvandring forklarer folketallsveksten i kommunen. Uten innvandring ville antall innbyggere i dag vært ca. 200 lavere, dvs. om lag med 1986-nivået, og betydelig lavere enn for femten år siden. Den største innvandringsveksten de senere årene er i gruppen innvandring fra Europa eks. Tyrkia⁷. Fra Europa er det særlig arbeidsinnvandring fra Polen og Tyskland. Antallet polakker har ligget stabilt mellom 42 og 44 personer siden 2013. Antallet tyskere har ligget mellom 15 og 20 i samme periode. Det er også noe innvandring fra de andre nordiske

⁶ Med konjunkturutsatt næring menes en næring som påvirkes mye ved konjunktorendringer. Konjunkturutsatte næringer er bl.a. reiseliv og Bygg/ anlegg.

⁷ Følger inndelingen til SSB/ Statistikkbanken

landene Danmark, Sverige og Island – til sammen 17 i 2017. Foruten Polen og Tyskland er det minst 10 som har landbakgrunn fra Romania, Filipinene, Eritrea og Syria.

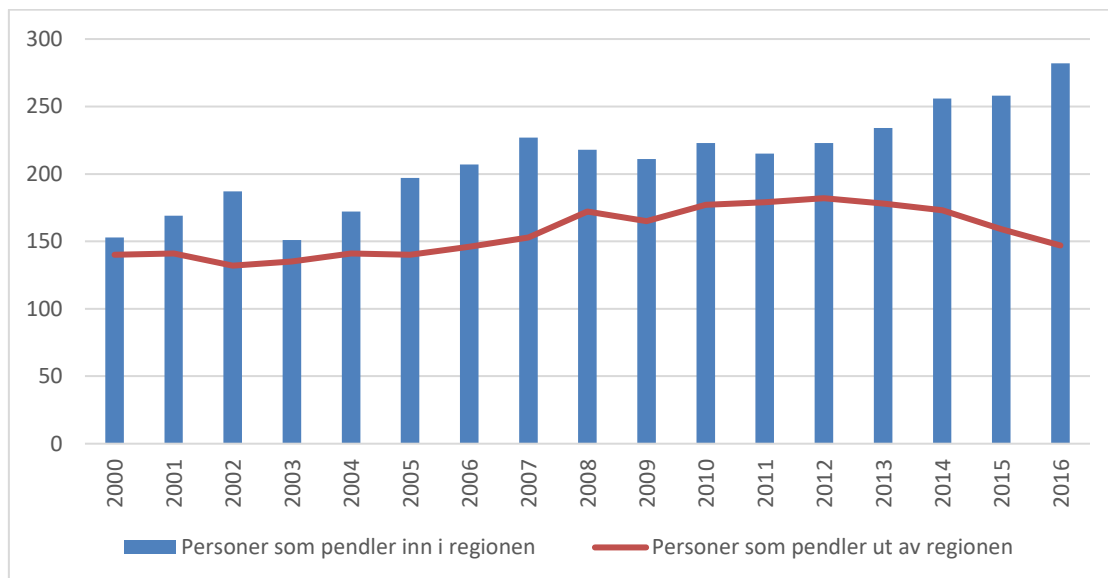
Figur 4: Befolkningsutvikling i Sirdal, 1986 – 2017, fordelt på etnisk norske, innvandring fra Europa og øvrig innvandring

Kilde: SSB

4.2 Pendling og flytting

Figur 5: Innpendling og utpendling 2000-2016

Kilde: SSB

Ved inngangen til 2017 var det nettoinnpendling til kommunen på 137. Dvs. at det var 137 flere som pendlet inn til Sirdal enn det ut av Sirdal. Ved årtusenskiftet var antallet inn- og

utpendlere tilnærmet lik. Siden da har antallet utpendlere endret seg i liten grad, men det har vært en nedadgående trend de siste fire årene. Antall innpendlere har økt siden år 2000. Dette tyder på at Sirdals arbeidsmarked i voksende grad er av betydning for innbyggere i nabokommunene. I Tabell 1 fremgår de 25 viktigste inn- og utpendlingskommunene for Sirdal. Det er 780 Sirdøler som er sysselsatt i Sirdal, og som vi ser er det betydelig innpendling fra både Flekkefjord og Kvinesdal⁸. I tillegg kommer dagpendlere som er ansatt i firmaer i nabokommuner som ikke vises i statistikken.

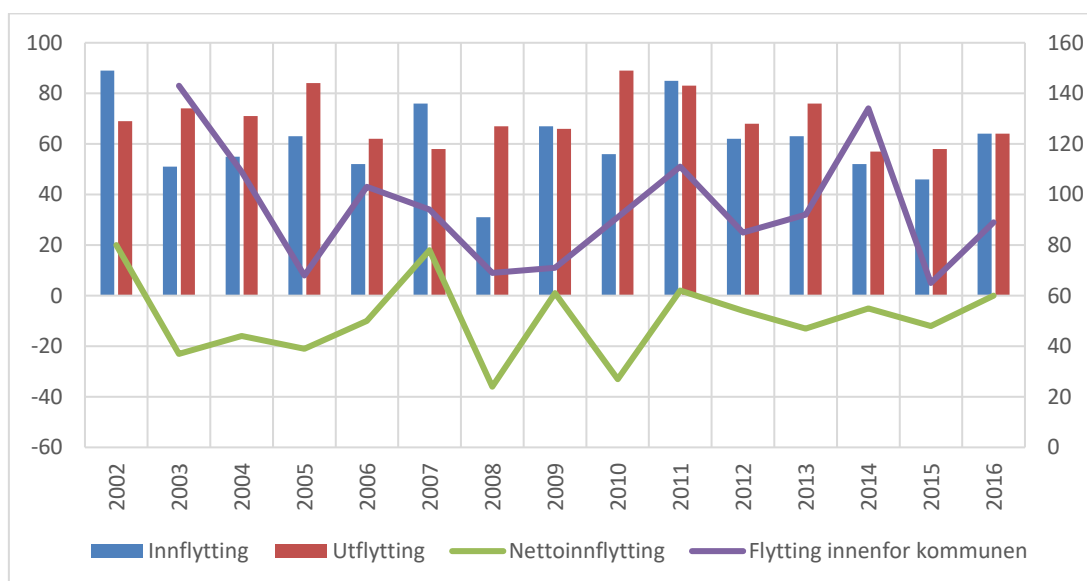
Tabell 1: 25 på topp i 2016, inn- og utpendling fra Sirdal

Pendling til Sirdal		Pendling fra Sirdal	
1004 Flekkefjord	56	1103 Stavanger	24
1037 Kvinesdal	56	2311 Sokkelen sør for 62° N	21
1112 Lund	24	1102 Sandnes	17
1103 Stavanger	16	1124 Sola	12
1102 Sandnes	12	1004 Flekkefjord	11
1122 Gjesdal	11	1001 Kristiansand	10
1027 Audnedal	9	1101 Eigersund	7
1034 Hægebostad	8	1112 Lund	7
1029 Lindesnes	7	1119 Hå	7
1032 Lyngdal	7	0301 Oslo kommune	3
1101 Eigersund	7	1032 Lyngdal	3
1111 Sokndal	7	1037 Kvinesdal	3
0301 Oslo kommune	5	1111 Sokndal	3
1001 Kristiansand	5	1120 Klepp	3
1124 Sola	5	0906 Arendal	2
0906 Arendal	4	1122 Gjesdal	2
1114 Bjerkreim	4	0219 Bærum	1
1120 Klepp	4	0926 Lillesand	1
1002 Mandal	3	1002 Mandal	1
1003 Farsund	3	1017 Songdalen	1
1021 Marnardal	3	1034 Hægebostad	1
1129 Forsand	3	1121 Time	1
1014 Vennesla	2	1146 Tysvær	1
1119 Hå	2	1160 Vindafjord	1
0128 Rakkestad	1	1201 Bergen	1

Figur 6 under viser er det er netto utflytting fra Sirdal de fleste årene fra 2002 til 2016. I perioden på 15 år er det to år med positiv netto tilflytting og tre år der netto flyttingen er tilnærmet 0. Vi ser ellers at nettoutflyttingen er mindre negativ i perioden 2011 -2016, den samme perioden som utpendling reduseres.

⁸ Statistikken fanger ikke opp uregistrert pendling, f.eks. når en lokal snekkerbedrift arbeider på et oppdrag i nabokommunen.

Figur 6: Flytting 2002-2016

Før vi går over for å se hvordan sysselsettingen har utviklet seg, ser vi raskt på hvordan folketallet har utviklet seg på grunnkrets nivå innen Sirdal.

Tabell 2: Folketall på grunnkrets nivå Sirdal kommune

	2002	2009	2017
Nordre (Fidjeland og nordover)	56	68	62
Midtre (Hompland - Sinnes)	503	507	505
Søndre (Tonstad med Josdal, og sydover)	1 182	1 149	1 266
Uoppgitt grunnkrets	17	15	3
Sum innbyggere	1 758	1 739	1 836

Kilde: SSB

Vi ser av tabellen at det er den søndre delen av kommunen bosettingen er, konsentrert rundt kommunesenteret Tonstad. Det er grunnkretsen Fidjeland som har størst vekst i perioden 2002 til 2017, hvor antallet innbyggere øker fra 131 til 267. Veksten på i denne grunnkretsen alene er nesten dobbelt så stor som den samlede veksten i antallet innbyggere i kommunen i perioden. Ådneram har en vekst på 50prosent men her bor det relativt sett få personer, dvs. 33 den 1. januar 2017. Vi ser ellers at det er relativt stabilt folketall i de tre delområdene i perioden.

4.3 Fritidsboliger og turisme

Selv om det har vært et stabilt folketall i kommunen når det gjelder den folkeregistrerte befolkningen er det en betydelig utvikling i fritidsboligsegmentet. I følge KOSTRA var det 6 318 bygninger i Sirdal i 2016, der 3 678 bygninger er fritidsboliger. Kommunen opererer selv med et høyere antall fritidsenheter – om lag 4 300. Forskjellen forklares med at det

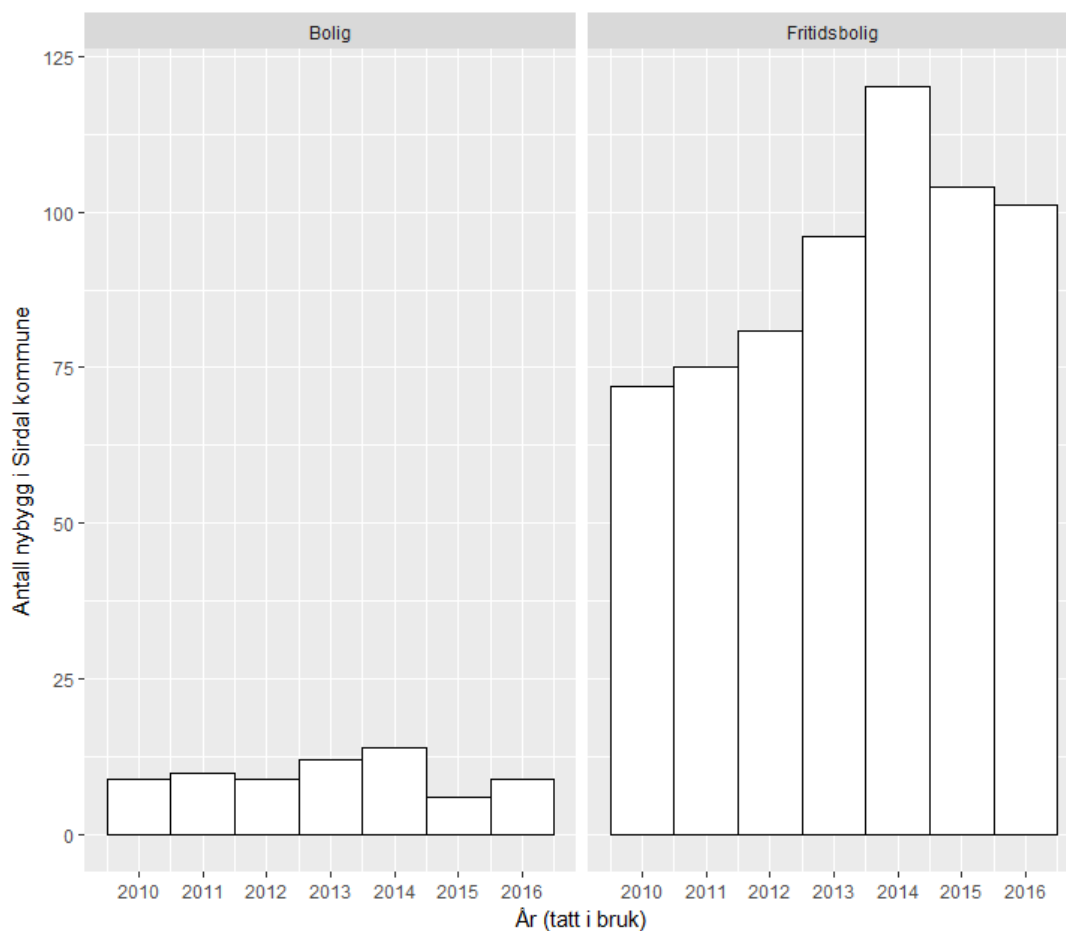
telles antall bygg i matrikkel, men kommunen beregner antall enheter, f.eks. i leilighetsbygg brukt som fritidsboliger. Bruken av fritidsboligenheter medfører at innbyggertallet mangedobles i de periodene hvor fritidsboligenhetene brukes mest. Her kan en tenke seg muligheter for økning av antall faste innbyggere. Ifølge KOSTRA hadde Sirdal i 2015 et årsinnbyggertall på 12 866. Årsinnbyggertallet fremkommer av: Faste innbyggere + (antall fritidsboligenheter x 3).

Tabell 3: Igangsatte fritidsboliger 10-års intervaller

	1983 - 1993	1993 - 2003	2003->
Hele landet	24 885	36 459	68 701
1046 Sirdal	381	512	1 268

Kilde: SSB

Figur 7: Antall nybygg i Sirdal kommune. 2010 - 2016

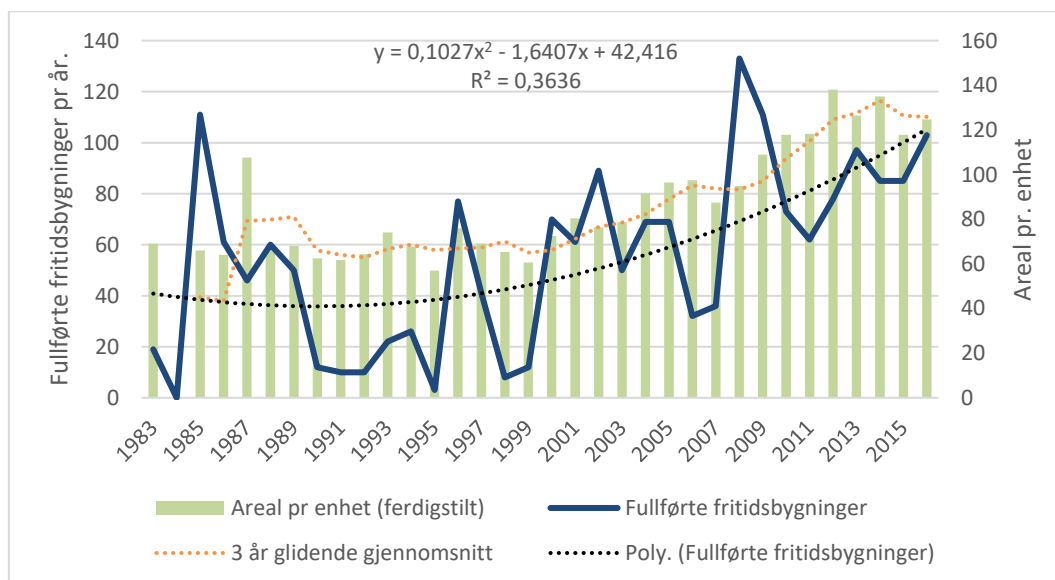

Kilde: SSB

Figur 8 nedenfor viser bolig og fritidsboligutviklingen i kommunene i KG16 i perioden 2000 – 2016. I Sirdal ble det ferdigstilt 168 boligbygg⁹ og 1 303 fritidsboliger i nevnte periode, dvs. at 89 prosent av de ferdigstilte bygningsenhetene var fritidsboliger. Bykle, Sirdal og Eidfjord utmerker seg også med en stor andel fritidsboligbygging, mens det i Aukra, Aurland og Nesseby ble bygget flere boligbygg enn fritidsboliger I Modalen var fordelingen om lag 50 - 50.

Antallet fullførte fritidsbygninger i Sirdal har økt betydelig de siste 20 årene. Fra midten av 80 tallet og frem til midt på 90 tallet var det en reduksjon i ferdigstillingen, men det fra midt på 90 har vært en jevn økning. Gjennomsnittlig areal per enhet lå stabilt rundt 60 kvm frem til slutten av 90, og så økt til rundt 100 kvm de siste årene. Det er for tidlig å si noe om det skjer en utflating av antallet kvm eller det blir en trend med noe nedgang slik figuren under kan gi inntrykk av.

Figur 8: Fullførte fritidsboliger og areal pr. enhet, Sirdal kommune, 1983 - 2016

Kilde. SSB

De siste årene er det oppført rundt 75 nye hytter hvert år. I begynnelsen av 2000-tallet var det rundt 100 nye hytter hvert år. Det vil si at for en 15 år siden var det ca. 1 200 færre hytteenheter enn i dag, altså 3100 enheter. Kommunen opplyser at det de siste årene er det gitt byggetillatelse til om lag 75 nye hytter hvert år, og totalt er det 1080 saker etter plan- og bygningsloven eller jordlov. Dette omfatter både nybygg, tilbygg, ombygging etc. Boligbyggingen varierer fra 15 nye boliger i 2013 til 7 nye boliger i 2014 og 7 i 2015. I 2016 ble det bygget 4 nye boliger. Det er slik i mange rurale hyttekommuner at byggingen av fritidsboliger er mye større enn vanlige boliger. Kommunen legger da også opp til en

⁹ I tallene inngår alle bygg som er definert som boligbygninger, dvs. eneboliger, våningshus, tomannsboliger, boligblokker osv. Det er antallet bygninger som telles, ikke boenheter.

videre storstilt utbygging av fritidsboliger. Det er konkrete planer/ muligheter å bygge mer enn 600 nye fritidsenheter innenfor delplan Sinnes / Tjørhom. Innenfor hele område som skal dekke kommunedelplan Sinnes/Tjørhom er det mulighet å bygge rundt 1 000 nye fritidsenheter i dag (se vedlegg 9.2). Det er igangsatt rullering av kommunedelplan Sirdal nord. Innenfor kommunedelplan Sirdal sør er det flere hytteområder på Josdalsheia og på Lindåsen (Lindeland). I Lindåsen er det regulert inn 90 hytter totalt og rundt 45 tomter er utbygd. I Josedalsheia er det godkjent en reguleringsplan for 34 nye hytter. Disse er ikke er igangsatt. Det er flere områder i Josedalsheia som er avsatt til byggeområder, men det er ikke fremmet reguleringsplaner ennå.

Sirdal har en sentral geografisk plassering i forhold til storbyer som Stavanger og Kristiansand og dermed nærhet til internasjonale markeder via kommunikasjonsknutepunkt som flyplasser, havner og jernbane. Sirdal er også en arealmessig stor kommune med sine 1 554 km². Enn så lenge er det i hovedsak personer fra Sør-Vestlandet (Stavanger, Sola) som eier fritidsbolig i kommunen; det er kun 9 personer fra Kristiansand. 345 Sirdøler eier hytte i egen kommune. 40 prosent av hytteeiere er over 60 år, noe som kan få betydning i forhold til helse og sykehjem i fremtiden.

Sirdal har også et betydelig antall campingplasser. Det er 17 -18 campingplasser i Sirdal og snitt er det kapasitet til ca. 50 vogner på hver campingplass. I følge et nøkternt anslag fra kommunen utgjør det ca. 850 campingvogner som har en direkte omsetning på ca. 11 millioner (2017 priser), og en totalomsetning på anslagsvis 15 millioner. Det er nok i tillegg en del omsetning på Sinnes Arena/ hotell og i forbindelse med byggedager som kan knyttes opp imot campinggjester. Turistinformasjonen på Kvæven, som er kommunalt styrt, har registrert 9 262 besøkende i 2016. En del av disse er på vei til Kjerag, men mange er hytteeiere som tar seg en kaffe mellom turer i løypene, spesielt når Rogaland har vinterferie. Cafedriften er overlatt til frivillige organisasjoner og det er ikke lenger omvisninger i tilstøtende museet. Det er stengt i perioder og *«jeg skjønner ikke hvorfor en heller ikke kan være litt mer positiv og bare godtar det at vi er en turistkommune, og da må vi være verter på en god måte»* (ansatt turistinformasjon). Høyfjellshotellet har også noe sviktende omsetning (ca. 24 prosent belegg) og har gjennomført reduksjoner i antall ansatte, fra 25 fulltidsansatte før 7-8 år siden til 15-16 på vinterstid. Oljekrisen har bidratt til nedgangen på hotellet i forhold til konferanser samtidig som hytteeiere opprettholder driften på restauranten. Det er en kjensgjerning i flere store hyttekommuner (f.eks. Bykle) at hotellovernattinger er synkende. Daglig leder mener om kommunen *«sånn politisk sett så virker det som de turistpengene ikke er så viktig»*. Han synes det er viktig for kommunen å komme mer på banen med tanke på arbeidsplasser og skatteinntekter. En fungerende turistinformasjon og samlet markedsføring ville være fremtidsrettet fordi potensialet er til stede.

For øvrig har Sirdal høyfjellshotell/ Fidjeland 65 rom, Tjørhomfjellet har 15 ett-roms leiligheter og hytteutleie, Tonstadli 29 rom i ulike størrelser, 4 store hytter og 20 soverom i en brakkemodul. Stavanger turistforening leier ut 60 sengeplasser, Roverspeiderne/

Ådneram har 30 sengeplasser i 10 rom. Kjerag Hostell er et nytt tilbud i 2017 som disponerer 80 sengeplasser og er et enkelt overnattingstilbud rettet mot Kjeragturistene. I tillegg er det flere som driver med hytteutleie: Haugen hytteutleie (10 hytter), Suleskard camping (12 utleiehytter) og en del private som driver med utleie av hytter. I kommunen er det 220 km med maskinpreparerte skiløyper og 997 km med turveier/ tursti/ sommerløyper. Det finnes flere skitrekke/alpinanlegg ved Bjørnstad, Sirdal alpinksenter (Ålsheia og Tjørhomfjellet), Fidjeland skitrekke og Ådneram skitrekke.

Det bygges om lag 70 - 80 nye fritidsboliger per år uavhengig av konjunkturer i olje-relaterte virksomheter. Etter et generasjonsskifte vil folk bygge på men det er nye forskrifter som gjør det vanskelig, så de selger det gamle og bygger nytt. Slik blir det en del sirkulasjon. Folk forventer en høyere standard. Og mange bruker hyttene mer både 50 og 100 døgn i året. Kommunen betaler kr. 1,1 mill. i året for løypeoppkjøring og ca. kr. 600 000 for lysløyper. Løypekjøring finansieres som et spleiselag mellom frivillig løypeavgift, tilskudd fra næringslivet og kommunen.

5 NÆRINGS LIV OG SYSSELSETTING

Ved inngangen til 2017 var det registrert 1 063 sysselsatte i Sirdal kommune. Det er ca. 40 flere sysselsatte enn ved inngangen til 2009. I privat sektor er bygg- og anlegg den største næringen, og 16 prosent prosent av alle med sysselsetting i Sirdal arbeider her. Andre store og viktige næringsområder er elektrisitet, vann og renovasjon, og varehandel. Tabellen nedenfor viser sysselsettingen i Sirdal sammenlignet med landet. Lokaliseringskvotienten (LQ) viser hvor stor andel sysselsettingen i Sirdal er sammenlignet med landet. Ved LQ= 1 er det lik stor andel sysselsatt innen næringen som for landet som helhet. Er LQ= 0,5 er det halvparten så mange sysselsatt i næringen som landet. Er LQ= 2 er det dobbelt så mange sysselsatt i næringen sammenlignet med landet. Viktige sysselsettingsområder i Sirdal er særlig elektrisitet, vann og renovasjon, men også bygg og anleggsnæringen er stor.

Tabell 4: Næringsstruktur i Sirdal. 4. kvartal 2016.

	Sirdal		Norge	Vekst 4. kv 2008 - 4. kv. 2016		LQ
	Sysselsatte personer etter arbeidssted	Andel		Sirdal	Norge	
01-03 Jordbruk, skogbruk og fiske	46	4 %	2 %	-35 %	-26 %	1,96
05-09 Bergverksdrift og utvinning	0	0 %	2 %		22 %	0,00
10-33 Industri	50	5 %	8 %	4 %	-19 %	0,59
35-39 Elektrisitet, vann og renovasjon	126	12 %	1 %	16 %	18 %	10,08
41-43 Bygge- og anleggsvirksomhet	203	19 %	8 %	38 %	11 %	2,33
45-47 Varehandel, reparasjon av motorvogner	60	6 %	13 %	-8 %	-7 %	0,42
49-53 Transport og lagring	61	6 %	5 %	97 %	-6 %	1,08
55-56 Overnattings- og serveringsvirksomhet	36	3 %	3 %	-23 %	11 %	0,98
58-63 Informasjon og kommunikasjon	11	1 %	3 %	175 %	1 %	0,31
64-66 Finansiering og forsikring	0	0 %	2 %	-100 %	-10 %	0,00
68-75 Teknisk tjenesteyting, eiendomsdrift	21	2 %	6 %	-53 %	8 %	0,32
77-82 Forretningsmessig tjenesteyting	60	6 %	5 %	20 %	-3 %	1,17
84 Off.adm., forsvar, sosialforsikring	61	6 %	6 %	0 %	17 %	0,90
85 Undervisning	70	7 %	8 %	-3 %	9 %	0,80
86-88 Helse- og sosialtjenester	225	21 %	21 %	3 %	13 %	1,02
90-99 Personlig tjenesteyting	25	2 %	4 %	-40 %	14 %	0,61
00 Uoppgitt	8	1 %	1 %	0 %	38 %	1,19
Sum	1063	100 %	100 %	4 %	3 %	

Kilde: SSB, bearbejdet av Østlandsforskning

I dette prosjektet ser vi på ringvirkninger som følger med turisme og hyttebygging, og det er viktig å ta hensyn til det forholdet at lokalisering kvotientene står i forhold til innbyggere i kommunen, ikke bare målt mot landet. Dersom vi ser nærmere på utviklingen i sysselsettingen innen næringsområder som en kan anta påvirkes av hyttebygging, tjenester til hytteeiere og øvrige turisme til kommunen, er det relevant å se nærmere på:

Overnatting og servering. Her ligger på kommunen på landssnittet ($LQ \cong 1$), og sysselsettingen er redusert med 11 personer fra 2008 til 2016. I perioden var det nedgang både innen overnatting og serveringsvirksomhet. Nær alle registrerte sysselsatte i denne næringen er også registrert bosatt i kommunen, og det har vært marginale endringer i nettoinnpendlingstallene her siden 2008.

Sysselsettingen er lavere innen *teknisk tjenesteyting/ eiendomsdrift* enn man kanskje kunne forventet. Nedgangen er størst blant arkitekter og tekniske konsulenter, der antallet er redusert fra 45 i 2008 til 21 i 2016. I omsetning og drift av eiendom er det nær en halvering, fra 13 i 2008 til 7 i 2016. Juridisk og regnskapsmessig tjenesteyting har det derimot vært en liten økning, fra 7 til 10 i perioden.

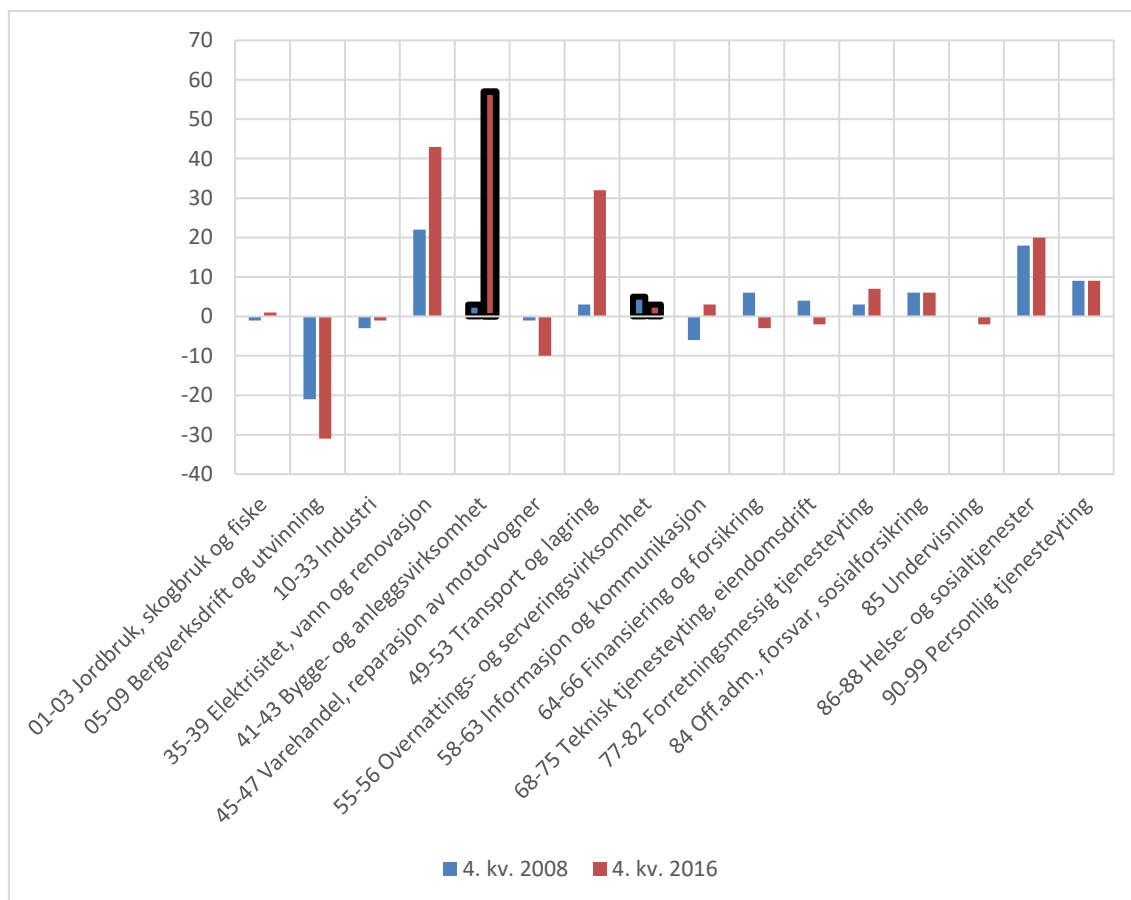
Innen *varehandel* er det sammenlignet med landet en lavere andel sysselsatte, og innen detaljhandel uten motorvogner, har sysselsettingen vært relativt stabil (fra 46 i 2008 til 51 i 2016). Innen handel og reparasjon av motorvogner har det også vært relativt stabilt (fra 7 i 2008 til 10 i 2016).

Det har vært en god økning i sysselsettingen innen *bygg- og anleggsvirksomhet*. Veksten kommer imidlertid i liten grad som følge av nybygging. Sysselsettingen i selskaper som fører opp bygninger har i analyseperioden redusert antallet ansatte med 7, fra 56 i 2008 til 49 i 2016. Sysselsettingen innen anleggsvirksomhet har økt fra 14 til 36 i perioden, og her må en anta at mye av økningen kan tilskrives direkte eller indirekte effekter som følger med fritidsboligbygging i kommunen. Den store økningen i antallet personer som er sysselsatt i dette området er håndverkerbedrifter og andre tilbydere med spesialiserte bygg- og anleggstjenester (bl.a. rørleggere, elektrikere, snekkerbedrifter osv.). Veksten her er på 52 prosent i perioden, fra 77 i 2008 til 117 i 2016. En god del av denne veksten kan tilskrives et økt hyttemarked, men spørsmålet er i hvilken grad det er av betydning for lokal sysselsetting. I 2012 anslo næringen i Sirdal selv at om lag 30 prosent av nye hytter i Sirdal ble bygget av lokale entreprenører (Menon, 2012).

Næringsfordelte nettoinnpendlingstall for årene 2008 og 2016 viser imidlertid at det har vært sterk innpendlingsvekst innen bygg og anleggsektoren, elektrisitet, vann og renovasjon, samt innen transportsektoren. I de øvrige næringer har bildet i liten grad endret seg. Dette kan tyde på at den positive sysselsettingseffekten av økt byggeaktivitet i liten grad bidrar til økt lokal sysselsetting. Den sterke innvandringsveksten fra Polen, som antakelig i stor grad er polske byggere, bidrar til å underbygge denne påstanden. Selv om Sirdal er en egen bo- og arbeidsmarkedsregion er det tydelig at hyttebygging er en

regional virksomhet med betydelig lekkasje til bedrifter i omkringliggende kommuner i sør og vest.

Figur 9: Næringsfordelt nettoinnpendling

Kilde: SSB

Det er vanskelig å trekke slutninger mellom utvikling i innbyggertallet og satsningen på reiseliv/ fritidsboliger. Figur 7 viser at arbeidsinnvandring og bosetting av flykninger i stor grad forklarer innbyggerveksten til kommunen fra begynnelsen av 2000-tallet og fram til nå. Vi kan ikke lese ut av statistikken hvordan innbyggertallet ville vært uten satsingen på reiselivsutviklingen og vi kan derfor ikke vite hva som ville vært utviklingen uten hyttebygging i Sirdal. De to næringer som antakelig tydeligst vil avspeile en positiv sysselsettelseffekt av økt hyttebygging og satsing på reiselivet er hotell- og restaurantnæringen og bygg og anleggsnæringen. Førstnevnte næring har hatt en negativ sysselsetningsutvikling de senere årene, mens utviklingen har gått motsatt veg for bygg- og anleggsnæringen. Sistnevnte næring har antakelig hatt et løft av et økt hyttemarked, og lokalt kan det se ut til at ROT-markedet (rehabilitering, oppussing og tilbygg) har tiltatt. Det kan imidlertid se ut til at veksten her i begrenset grad har gitt økt lokal sysselsetting. Denne påstanden underbygges av økt innpendling og arbeidsinnvandring, men også her er det vanskelig å trekke bastante konklusjoner uten en nærmere undersøkelse av sysselsettingen til bedriftene i kommunen.

Sirdal kommune har 97 bedrifter med mellom 3 og 100 ansatte ifølge næringsssjefen i kommunen. 38 bedrifter har en omsetning per år mellom 5 og 100 millioner. De 3 største bedriftene i den nordlige delen har ca. 160 ansatte, det er høyfjellshotellet, alpinsenteret på Tjørhomfjellet og Joker butikken (GP Tjørhom). Næringsssjefen anslår at det er mellom 3 og 400 lokale arbeidsplasser som er tilknyttet fritidsboliger/ turismen. Ca. 350 mennesker bor i Øvre Sirdal og oppfatningen er at «uten fritidssegmentet så ville det nesten ikke vært fastboende i Sirdal nord». Denne vurderingen støttes av lederne av Joker butikken og Sirdal Resort. Joker butikken er en av de største i Norge med ca. 50 mill. i omsetning (inkl. Esso stasjonen). Turistene, som er både hytteeiere og folk på bilferie, står for 80-90 prosent av omsetningen og sysselsetter 6 årsverk og mange innleide i høysesong. «Hadde vi ikke hatt turistene, hadde vi ikke hatt skolen og barnehagen heller» (Leder Joker). Fritidsboliger og turistene opprettholder sysselsettingen i øvre Sirdal, «gir muligheter for unge med utdannelse å komme hjem», gir regionale arbeidsplasser (se innpendling) og opprettholder spredt bosetting. Grunneierene ved Tjørhomfjellet har bygget opp en rekke virksomheter og selskaper med skianlegg, hytte/leiligheter bygging (det gjøres gjennom Signaturhytten som igjen bruker lokale håndverkere og andre selskaper slik som Kvæven bygg, Tor Arne Liland, Risa AS mm.), og utleie, bookingselskap, vaktmestertjenester og brøyting. Samlet sett ligger omsetningen mellom 40 og 50 mill. i året og har 10 ansatte fast. På vinteren er det 90 ansatte. I tillegg til å skape lokale arbeidsplasser som genererer skatteinntekter til kommunen åpner seg muligheter for lokal ungdom til fritid og jobb.

«Vi har fantastisk vann på alle hyttene og hus, vi har kloakk som går rett ned til renseanlegget og blir skikkelig rensa i istedenfor en septiktank rundt på hvert eneste gårdsbruk rundt omkring her. Og det er ingen tvil om at ingenting av dette hadde blitt bygd hadde det ikke vært for hyttene. Vi hadde ikke hatt Sirdal fjellmuseum, helsestasjonen på Tjørhom, ambulanse, legekantor kunne ikke vært like bra bemannet. Og takket være at det er såpass mye ringvirkninger i det som faktisk skjer, og at vi skaper så mye som vi gjør, - så hadde det ikke vært like mange unger i barnehage, sannsynligvis hadde det ikke vært barnehage her nede på Tjørhom og lite folk i skolen. Så øvre delen i dalen hadde ikke hatt mye tjenestetilbud. Jeg tror skolen hadde blitt lagt ned og at en måtte kjørt buss i 40 min fra Ådneram og ned til Tonstad.» (Daglig leder av Sirdal Resort og kommunepolitiker)

Til og med bakeriet på Tonstad og kommuneadministrasjon får positive ringvirkninger. Sysselsettingseffekten fra fritidsboliger og turisme er betydelig større enn fra den andre store arbeidsgiveren i kommunen, Sira-Kvina som har en stab på rundt 100 personer. Vår vurdering er derfor at fritidsboliger og turismen opprettholder bosetting i hele kommunen, og spesielt i den øvre delen, og skaper positive ringvirkninger på mange områder.

6 VIRKNINGER PÅ TJENESTETILBUDET

6.1 Sammenlignbare kommuner

Kommunene grupperes i kommunegrupper (KG), med utgangspunkt i antall innbyggere, hvor store bundne kostnader og hvor høye frie inntekter de har. Det er definert 16 kommunegrupper med utgangspunkt i denne inndelingen. Ideen bak inndelingen er at kommunens rammebetingelser påvirker omfang og kvalitet på tjenesteproduksjonen til kommunene. Inndelingen, basert på rammebetingelser, legger til rette for å kunne sammenligne kommuner med et objektivt sett av sammenlignbare kriterier.

Kommunegrupperingen skiller på innbyggerantall der små kommuner er inntil 4 999 innbyggere, mellomstore kommuner har 5 000 – 19 999 innbyggere, og store kommuner har 20 000 innbyggere eller flere. For bundne kostnader per innbygger skilles det mellom lav, middels og høy, og den samme inndelingen brukes på frie inntekter. Intervallgrensene for inndelingen i lave, middel og høye gjøres med basis i analyse av kommunene. Det er to spesialgrupper i inndelingen. De fire store byene inngår i KG1. I KG16 inngår de 10 kommunene med høyest frie inntekter.

Sirdal kommune inngår i KG16. Høye frie inntekter legger til rettet for å yte tjenester med høy kvalitet og i stort omfang. KG16 er imidlertid ikke en homogen gruppe. Tabellen nedenfor viser de 10 kommunene basert på størrelse, og indeks for bundne kostnader og frie inntekter. Tabellen viser til grunnlaget for inndeling i dagens kommunegrupper.

Tabell 5: Kommuner i KG16, Gruppering 2013

	Folkemengde	Indeks bundne kostnader	Indeks frie Inntekter
Bykle	929	1,29	2,47
Eidfjord	952	1,21	2,12
Modalen	383	1,85	1,91
Aukra	3 339	0,98	1,82
Sirdal	1 831	1,07	1,66
Forsand	1 227	1,22	1,61
Suldal	3 872	1,07	1,57
Aurland	1 714	1,12	1,57
Nesseby	882	1,31	1,48
Salangen	2 220	1,07	1,47

Kilde: Langørge et al, 2015

Som tabellen viser, består KG16 av mindre kommuner. En indeks = 1 vil si at kommunen har gjennomsnittlig bundne kostnader eller frie inntekter, pr innbygger, når en sammenligner alle kommunene under ett. Sirdal har 82prosent høyere frie inntekter pr innbygger enn gjennomsnittskommunen, og indeksen for bundne kostnader er 7prosent høyere enn gjennomsnittskommunen. Tabellen viser at det er stort spredning i frie inntekter mellom de 10 kommunene. For å sammenligne kommuner brukes normalt inndelingen i kommunegrupper. De store forskjellene i inntektsgrunnlaget til kommunene, gjør sammenligningen av kommunene i KG16 vanskelig. Ulikhetene i bundne kostnader kompliserer også å bruke KG16. Grensen for middels og høye bundne kostnader er 1,0775, dvs. at Sirdal har middels bundne kostnader. Basert på ulikhetene kommunene mellom i KG16 kan ikke KG16 brukes som basis for å definere et midlere nivå for sammenligning av kommunene i denne gruppen, hvilket er vanlig metodisk tilnærming for sammenligning av kommuners tjenestenivå.

6.2 Inntekter og kostnader

For å gjøre tallene mer sammenlignbare er det korrigert for utgiftsbehovet. Netto driftsutgifter var i 2016 i Sirdal kr. 102 350, om lag 85prosent høyere enn landssnittet. Det er kun Eidfjord kommune som har høyre netto driftsutgifter enn Sirdal når det korrigeres for kommunen utgiftsbehov. Sammenlignet med 2011 økte netto driftsutgifter korrigert for utgiftsbehovet med om lag 14 prosent, mens landet til sammenligning økte med om lag 3 prosent i den samme perioden. Beløpene i 2011 er omregnet til 2016 kroner med deflatoren.

Tabell 6: Frie inntekter netto driftsutgifter pr. innbygger. 2016 kroner.

	2016		Vekst 2011-2016*	
	Frie inntekter.	Netto driftsutgifter.	Frie inntekter.	Netto driftsutgifter
Sirdal	58 272	102 350	2 prosent	14 prosent
Vest-Agder	49 290	53 536	4 prosent	0 prosent
Landet	53 174	55 066	5 prosent	3 prosent

Kilde: KOSTRA og Grønt hefte. Beregninger ved Østlandsforskning

Frie inntekter økte med 2prosent fra 2011 til 2016 i Sirdal mens veksten for landet som helhet var 5prosent. Tabell 6 viser ellers at Vest-Agders samlet sett både har lavere frie inntekter og netto driftsutgifter enn landet som helhet og Sirdal bidrar til å trekke snittet i fylket opp.

6.3 Hyttebyggingens påvirkning på det kommunale tjenestetilbudet

Som vi har sett ovenfor har Sirdal et vesentlig bedre finansielt grunnlag for å utvikle det kommunale tjenestetilbudet i kommunen. Hvorvidt kommunens tjenestetilbud påvirkes i positiv eller negativ retning som følge utbyggingen er det ikke så enkelt å besvare ut fra statistikk. I tillegg til kommunens gode økonomiske rammevilkår, vil politiske prioriteringer av de ulike tjenestefelt påvirkes. Basert på våre analyser av KOSTRA og annen tilgjengelig statistikk har vi ikke klart å få resultater som kan gi indikasjon om tilbudet er blitt bedre eller dårligere. Årsaken til det er bl.a. at det er vanskelig å finne relevant sammenligningsgrunnlag så lenge analysekommunens inntektsnivå er vesentlig bedre enn de aller fleste andre kommuner, ref. kapittel 6.1.

6.4 Betydning av fritidsboliger for tjenestetilbudet fra kommunen

Utviklingen i fritidsboligmarkedet har en rekke konsekvenser for kommuneadministrasjonen og kommunal tjenesteyting. Dette gjelder for infrastrukturutvikling, beredskap (brann, ambulanse, legevakt, pleie- og omsorg), kultur, men også for kommunale arbeidsplasser. Kommunen har 150 mill. i kraftrelaterte inntekter årlig som dekker halve budsjettet. Det gir kommunen råd til å drifte ambulanse for Sørlandets sykehus og bekoste et internat med 6 arbeidsplasser. «KOSTRA forteller ikke hele sannheten» (Rådmann).

6.4.1 Bredbånd og fiber

I forbindelse med etablering av hyttefelt og utbygging av hytteområdene ønsker kommunen å få vurdert hvorvidt dette har bidratt til utbygging av fiber i kommunen. Det foreligger ikke gode statistikker for fiberutbygging så vi har brukt bredbåndskapasitet og abonnement som tilnærming. På linjer med inn 4 mbit/ sekund inn i bygget kan en se NRK nett TV, og bruke f.eks. Skype med høy kvalitet. Skal en se filmer/ serier anbefales det å ha minst 5 mbit/ sekund. I familier der flere bruker nett samtidig er en kapasitet på 20 mbit/ sekund anbefalt. I tabellen nedenfor fremgår fordelingen mellom abonnement med ulike kapasitet. Det er valgt å skille mellom linjer med inntil 4mbit/ sekund kapasitet, fra 4 og opp til 64 mbit/ sekund, og mer enn 64 mbit/ sekund kapasitet. Som sammenligningsgrunnlag brukes KG16¹⁰.

I 2. kvartal 2012 var det 825 abonnenter i Sirdal og av disse hadde 15 (2 prosent) av abonnentene kapasitet på minst 64 mbit/ sekund. I de øvrige kommunene i KG16 var det 5 125 bredbåndabonnementer og av disse hadde 6 (≈ 0prosent) 64 mbit/ sekund eller høyere

---

¹⁰ Vi har her litt enkelt antatt at KG16 kommuner har bedre økonomiske rammevilkår og dermed kan bidra til utbygging av bredbåndskapasitet. Ellers vil jo selvsagt fortettet hyttebygging gjøre at kostnadsintensive investeringer blir mer attraktive for bredbandleverandører. Hva som kan være et relevant sammenligningsgrunnlag er også krevende da det har vært både statlig- og fylkesfinansierte utviklingsprosjekter for tilrettelegging av bredbånd de siste 15-20 årene.

kapasitet. Om vi setter antallet med høy kapasitet i forhold til husstander tilsvarer det om lag 2prosent i Sirdal, og 0,1 prosent i KG16. Tar vi med fritidsbebyggelsen har om lag 0,4prosent høy kapasitet i Sirdal. I 2. kvartal 2017 har andelen med lav kapasitet, sunket til 1prosent i Sirdal, mens antallet med høy kapasitet har økt til 10prosent av abonnentene. Antallet abonnenter i Sirdal i 2. kvartal er 1 487, en økning på om lag 80 prosent fra 2012. Antallet abonnenter i øvrige kommuner i KG12 øker til 6 281, dvs. med rundt 23 prosent. Oversikten viser for øvrig at en stor andel av abonnentene i både Sirdal og øvrige KG16 kommuner har fått gjennomgående bedre kapasitet på bredbåndet sitt med kraftig nedgang i antallet med lav kapasitet, og økning i antallet med middels kapasitet. En kan ikke trekke bastante konklusjoner på at hytteutbygging i Sirdal er den direkte årsaken til bedre høykapasitetsbredbånd i kommunen, men gjennomgangen her kan underbygge at så er tilfelles.

Tabell 7: Bredbåndsabonnement i Sirdal og øvrige kommuner i Kommunegruppe 16, 2012 og 2017 ¹¹

	2. kvartal2012		2. kvartal2017	
	Sirdal	Øvrig KG16	Sirdal	Øvrig KG16
= > 128 Kbit/s <= 4 Mbit/s (lav)	44 prosent	39 prosent	1 prosent	9 prosent
> 4 Mbit/s <= 64 Mbit/s (middels)	54 prosent	61 prosent	89 prosent	85 prosent
> 64 Mbit/s (høy)	2 prosent	0 prosent	10 prosent	5 prosent
Ant ab. >64 i prosent av husstander	2,0 prosent	0,1 prosent	19,7 prosent	4,9 prosent
Ant ab. >64 i prosent av husstander og fritidsbygninger	0,4 prosent	0,0 prosent	3,3 prosent	2,3 prosent

Kilde: SSB, beregninger ved Østlandsforskning

6.4.2 Vann, avløps og renovasjonstjenester

Vann, avløp og renovasjonstjenester (VAR) -tjenester i Sirdal er selvkostfinansiert. Dvs. at det ikke er subsidiering av tjenesten over kommunebudsjettet. Selvkostberegningene gjennomføres av et eksternt firma, EnviDan. Renovasjon er et interkommunalt samarbeid med Flekkefjord, Lund og Lister kommune. IRS Miljø er et selskap som driver etter selvkostprinsippet i likhet med Vann og avløpstjenester (VA) i Sirdal. «VA er selvkost, men de fastboende tjener på at det er mange som er påkopleet» (Rådmann). Årsavgiftene for fritidsbolig er dermed ganske høye i Sirdal med anslagsvis 12 – 13 000 kr. Utfordringen er å dimensjonere tjenesten for årsinnbyggertallet i høysesongen og mange investeringer er gjort med 8 pumpestasjoner og renseanlegg. Investeringer beløper seg til ca. 20 mill. for 300

¹¹ Bredbåndsabonnenter omfatter både private og bedriftsabonnenter.

personer på Tonstad og 150 mill. til 3 000 hytter i øvre Sirdal. Over 90 prosent av abonnentene er hytteeiere. Administrativt er en del stillinger knyttet til fritidsboligbebyggelsen, anslagsvis 3 årsverk på VA og 3-4 stillinger i arealenheten. I teknisk drift er det usikkerhet mht. om det brukes mer penger på hytter enn boliger. Plan- og bygningsgebyrer for VA skal flyttes til Arealenheten som har et eget selvkostregnskap. Arealenheten i Sirdal jobber med 14 reguleringsplaner p.t. og hoveddelen er knyttet til fritidsboliger. Deres ansvar er også rettet mot landbruk, naturforvaltning, vilt og fisk, samt vertskap for tilsyn for 6 kommuner. Det planlegges for langt flere felt og hytter enn veksten på 70 - 80 hytter årlig skulle tilsi.

6.4.3 Brøyting

Det er 17 brøyteroder for kommunale og private veier. Kommunen opplever at prisene stiger fordi avtaler i hyttefelt er mer lukrative. Det gis tilbud av kommunen for å brøyte private veier til fastboende mot en fastsatt egenandel som regnes for å være for liten.

6.4.4 Beredskap

Kommunen har to brannstasjoner ikke minst på grunn av store avstander. «*Vi kan holde høyere aktivitet fordi vi har fritidsinnbyggere*» (Rådmann).

6.4.5 Pleie- og omsorgstjenester

Sirdal kommune har god oversikt over pleie- og omsorgsbehov for fritidsboliger for det skal søkes på forhånd. Det er en bruker i vinterferien og påskeferien og to brukere om sommeren. Anslagsvis har kommunen brukt 50 000 kr. på disse brukere i 2016/17. Problemet er årlige variasjoner og denne utgiften er umulig å forutsi. I tillegg finnes et kommunalt tilbud for øyeblikkelig hjelp. «*Terskelen å reise til hytta for veldig dårlige pasienter er høy, noen vil bare helgardere seg*» (Daglig leder, pleie- og omsorg). Avstandene i kommunen er en utfordring fordi kjøring binder mye tid for hjemmesykepleiere. Det krever ressurser spesielt under høytider når det er dyrt å ha ansatte på jobb. «*Så en til to pasienter fra eller til hos oss kan gi ganske store utslag, spesielt når hyttefolk blir helårsbrukere*» (Daglig leder, pleie- og omsorg). Ambulansetjenesten kjører for ca. kr. 200 000 i året. Selv om kostnaden for denne tjenesten for hyttefolk er overkommelig nå kan det endre seg i fremtiden siden 40 prosent av hytteeierne er over 60 år.

6.4.6 Legevaktstjenester

Sirdal er eget legevaktstrikte med 2 stasjoner/kontorer, et på Tonstad og et på Tjørhom, som brukes etter behov. Helsesenter på Tjørhom er åpent 2 dager i uke utenom høytiden. I perioder er det også dobbel vakt slik som i Påsken med 3 fast ansatte leger og 1 turnuslege. Kommunen har ekstra utgifter knyttet til dobbel beredskapstillegg til legene. Anslagsvis beløper dette seg til 50 000,- per ferieuke, dvs. at vinterferie pluss Påske kommer opp i 100 000,- kroner. Til gjengjeld får innbyggerne i Sirdal tilgang til lege uten ventetid med

time på dagen. Veldig få kommuner i Norge kan tilby slik legedekning. Helfo betaler for legekonsultasjoner, kommunen tar bare beredskapstillegget. For ambulanse kjøring må det leies inn en bil Nr. 2 i høysesongen som betales av Sørlandets sykehus, men refusjon fra helseforetaket dekker ikke alltid alle utgifter for kjøring av pasienter. Ambulansen tar også andre oppgaver i kommunen, i tillegg at de dekker også en del av Rogaland fylke, slik som utrykning på trygghetsalarmer. Det har blitt mer å gjøre om sommeren også, det er en del turister og hyttene brukes mer og «*sykere og sykere pasienter reiser opp på hyttene fordi standarden på hyttene har blitt bedre. Før var det mer brudd og fall, nå er det hjerteinfarkt, slag og multi-morbide pasienter*» (kommunelegen).

6.4.7 Kultur

Kulturenheten i kommunen har ansvar for bibliotek, museum, kulturskolen, kulturvern, den kulturelle spaserstokken, idrett og friluftsliv, kino, skilag og musikkskole i øvre Sirdal og Tonstadbadet. Tidligere var det et forsøk med litt større konserter og det var lagt opp til denne typen arrangement i Rogaland sin vinterferie for å prøve å ha et kulturtilbud til hyttebeboere. «*Det er vel konkludert med at de reiser ikke til Sirdal for å dra på konsert, de kommer på hytta for å være der, men Tonstadbadet benytter de seg av*» (Leder kulturenheten). Badet har utvidet tilbudet tilpasset hyttefolk og er godt besøkt i ferien selv om folk må kjøre 3 - 4 mil til Tonstad. Kritiske røster hevder at badet skulle ha vært i øvre Sirdal fordi det er lite brukt av lokalbefolkningen.

Turistkontoret på Kvæven med Sirdal fjellmuseum og varmestue er godt besøkt, men delvis stengt og det er uklart om driften skal overlates private aktører. En brukerundersøkelse indikerer at hyttefolk er interessert i hyttekos og gode løyper (vinter og sommer), og i mindre grad i arrangementer. Det som trekker flere besøkende er suppefestivalen knyttet til Sirdalsmat, Sirdalsdagene når sauene kommer ned fra heiene, golfbanen på Kvæven, og guida turer så som kulturhistorisk båttur på Sirdalsvannet og i forhold til vannkraftproduksjon. Om vinteren har det vært arrangert snø kino og hundspannkjøring er populære tilbud. «*Det er nok mer det særegne for Sirdal som en skal markedsføre*» (Leder kulturenheten).

6.5 Økonomiske virkninger ved hyttebygging

I 2015 kom rapporten «Inntekter og utgifter i hyttekommuner» (Borge, 2015). Denne rapporten kartlegger og vurderer inntekter og utgifter i kommunene relatert til fritidsboliger. Rapporten er basert på tall fra 2010 – 2013 og/ eller 2013. Rapporten konkluderer med at en ekstra hytte med eier som ikke er bosatt i Sirdal, øker kostnadene med kr 800,- i hjemmetjenesten og 600,- i primærhelsetjenesten. I teknisk sektor øker kostnadene med 500,- i plan/ byggesaksbehandling og 700,- for andre tekniske tjenester som vei, beredskap og VA. Beløpene er netto driftsutgifter, dvs. at det er tatt hensyn til brukerbetalinger mv.

Sirdal har ikke eiendomsskatt på hytter men hytteeieres formue skattlegges og deler av denne tilfaller kommunen. Rapporten konkludere med at virkningen er om lag 400,-, og at den etter inntektsutjevning er om lag 160,- for kommuner med mer enn 90 prosent av landsgjennomsnittet i skatt. Hyttebebyggelse gir også økt inntektsnivå blant hyttekommunens innbyggere, som igjen påvirker kommuneskatten kommunen mottar. Rapporten konkluderer med at kommuner med mer enn 90 prosent av landsgjennomsnittet får en økt inntekt på kr. 360,- pr innbygger som følge av økt inntektsnivå.

Virkningene over gjelder gjennomsnittskommunen. I Tabell 8 nedenfor er grunnlaget fra Borges rapport sammenstilt med kommunens egne tall for fritidsboligene som det blir redegjort for i kapittel 6.4. I tabellen er beløp basert på Borge rapport indeksregulert til 2016 kroner.

Det er i oppsettet benyttet det antallet hytter som er registrert i SSB (3 678) som beregningsgrunnlag og ikke kommunens egne anslag. Systematiske registreringer i SSB vil være like for alle kommunene. Vi har lagt til grunn at forskjellen i antall fritidsboliger og antall fritidsenheter er relativt lik i kommunene, og dermed også gjenspeiles i resultatene i rapporten. Hytter eid av Sirdøler er trukket ut av beregningen. Basert på hyttestatistikken for 2014 er om lag 11prosent av hyttene i Sirdal eid av kommunens egne innbyggere.

Taloppsettet basert på Borge er mer å betrakte som et drøftingsgrunnlag enn et uttrykk for reelle kostnader og inntekter i Sirdal kommune. Årsaken til dette er at gjennomsnittlige kostnader og inntekter for kommunene samlet sett, kan avvike ganske betydelig fra hva som gjelder i enkeltkommuner, noe som gjelder for bl.a. Sirdal slik de fremgår av tabellens høyre kolonne (Korrigert). I de korrigerte tallene har vi benyttet tall og beregningsgrunnlag mottatt fra kommunen.

Tabell 8: «Hytteregnskap» Sirdal kommune

Inntekter	Borge et al	Korrigert
Formueskatt på hytter	-564 994	-670 930
Økt inntektsnivå som følge hyttebygging	-715 947	-715 947
Sum	-1 280 941	-1 386 877
Kostnader		
Hjemmetjenester	2 824 968	100 000
Primærhelsetjenesten	2 118 726	300 000
Tekniske tjenester	2 471 847	208 000
Plan/ byggesak	1 765 605	-
Sum	9 181 147	608 000
Netto kostnad	7 900 206	-778 877
Netto kostnad pr. hytte	2 423	-239

Kilde: Borge et al (2015) og Sirdal kommune. Beregninger ved Østlandsforskning.

Oppstilling viser at kommunens nettokostnad er om lag 2 423,- pr fritidsbolig. Samlet for fritidsboligene i kommunen ligger kostnaden på om lag 8 millioner pr. år. I Borges rapporten konkludere det med at netto kostnaden pr fritidsbolig for kommunene samlet sett er økte kostnader i størrelsesorden 2 816,- pr hytte¹². Det forhold at Sirdal fremstår med lavere beløp enn landet som helhet forklares med at kommunens gjennomsnittlige skattenivå er høyere enn 90prosent og kommunen beholder derfor en større andel av inntektene fra formueskatt og økt inntektsskatt selv. Dersom en legger til grunn at tallene er relevante for kommunen, underbygger de at kommunene må ha et bevisst forhold til kostnader og inntekter en satsning på fritidsbebyggelse faktisk medfører.

I kolonnen «Korrigert» har vi benyttet kostnader opplyst fra kommunen og som ble gjennomgått i kapittel 6.4. For å beregne faktiske inntekter fra formueskatten har vi benyttet skattegrunnlaget for Sirdal fra 2012 som fremgår i Borge et al (2015). Korrigert for deflatoren vil formuesskatten til Sirdal kommune fra utenbygds hytteeiere å ligge i størrelsesorden kr. 670 000,-. På tekniske tjenester er beredskapskostnader ved brannstasjonen lagt inn. Disse inngår ikke i selvkostberegningen for tekniske tjenester.

Med tallgrunnlaget kommunen oppgir gir oppsettet en inntekt i størrelsesorden 240,- pr hytte eid av utenbygdsboende. Oppstillingen illustrer med tydelighet hvor viktig det er at kommunene har en reell og bevisst holdning til kostnader som følger med strategisk satsning på hyttebygging i en kommune.

---

¹² Kr. 2 600,- i 2013 kroner.

7 KONKLUSJON

«Det er ingen tvil hvor veksten har vært de siste årene, det er reiselivsnæringen» (Sirdal resort).

Sirdal er en utviklingskommune med en befolkningsvekst på 6 prosent siden 2001 og en sysselsettingsvekst på 19 prosent. Vekstdriveren for folketallsutviklingen er økt innvandring. Det har vært netto utflytting fra Sirdal de fleste årene 2002 til 2016, men er redusert i perioden 2011 til 2016 samtidig som utpendlingen minker. Sirdals arbeidsmarked er i voksende grad av betydning for innbyggere i nabokommunene og det er relativ stor innpendling til kommunen. Både den sørlige og den nordlige delen av kommunen har en beskjeden vekst i de seneste årene. Samtidig har det vært en betydelig vekst i fritidsboliger i kommunen, 89 prosent av ferdigstilte bygninger var fritidsboliger i perioden 2000 – 2016.

Det har vært en nedgang i sysselsettingen innen overnatting og servering (2008 – 2016), en økning i bygg- og anleggsvirksomhet på 52 prosent og en stabil utvikling i varehandel. Netto innpendling i bygg- og anlegg er betydelig som tyder på at økt byggeaktivitet har i liten grad bidratt til lokal sysselsetting. Det er vanskelig å trekke bastante konklusjoner av sammenhengen mellom befolkningsutvikling og sysselsetting. Intervjuene tyder på at fritidsboliger har bidratt til å stabilisere både folketallet og samlet sysselsetting. Fritidsboliger (eierskap og utleie) fører til nedgang i hotellovernattinger, men samtidig kjører mange turister bare gjennom kommunen og potensialet er stort sett uutnyttet. Det etterlyses større innsats på markedsføring fra kommunen.

Kommuneøkonomien er avhengig av kraftrelaterte inntekter (konesjonsavgift mm.) og turisme/fritidsboliger. Sirdal er en rik kommune med få fastboende innbyggere og mye av verdiskapningen i øvre Sirdal er basert på de ca. 4 300 fritidsboligenhetene. Kommunen har ikke eiendomsskatt og VAR-tjenester er selvkostfinansierte. Renovasjon er interkommunalt organisert. Administrativt er en del stillinger i arealenheten i kommunen knyttet til fritidsboliger og det er tydelig at kommunen kan holde høyere aktivitetsnivå på grunn av fritidsinnbyggere. Det gjelder legevaktstjenester med 2 kontorer og meget god legedekning og beredskap (brann og ambulanse). I pleie- og omsorgssektoren er det få fritidsinnbyggere som søker om periodevis opptak og dermed lave kostnader knyttet til det. Det er i hovedsak legevakten som har lagt merke til sykere pasienter som oppholder seg i fritidsboligene.

Kulturenheten i kommunen har eksperimentert med konsert i høysesong med liten interesse fra hyttefolk. Det er viktig å satse på det lokale (kortreist lokal mat, se Sirdalsmat SA), hundspannkjøring (privatperson som organiserer dette), kulturhistorie mm. Kulturenheten bør bli sentralt i å fange opp det potensialet som ligger i Sirdals flotte natur, spesielt om sommeren. Etablering av flere blå løyper for barnefamilier er et moment som var nevnt i intervjuene. Markedsføring og informasjon (gjennom turistinformasjonen og festivaler slik som «Suppefestivalen» og «Sirdalsdagene») er nøkkelord. Fritidsboliger har betydelig effekt på kulturnæringer i Sirdal når vi ser på idrettsmuligheter og fysisk aktivitet som en del av kulturbegrepet, slik det er en del av kulturenheten i kommunen. Uten fritidsboliger ville det hverken vært skiheiser eller et utbygget løypesystem som det er nå. Driften av Tonstad badet opprettholdes. Det har gagnet lokal ungdom som får seg verdifull arbeidserfaring, lokalbefolkningen og folkehelsen.

Samlet sett er vår vurdering at turismen og spesielt fritidsboliger som står for ca. tre fjerdedeler av reiselivskonsumet (Enger mfl. 2012) er essensiell for næringslivet i kommunen, for bedriftenes omsetning og sysselsettingen. I bygg- og anleggsvirksomhet er sysselsettingsvirkningen fra fritidsboliger markant men det skaper flere arbeidsplasser i andre kommuner selv om tilflyttingen av polske arbeidere til Sirdal indikerer at det også skaper arbeidsplasser lokalt. Like viktig er det etter vår analyse at det opprettholder bærekraft både i form av arbeidsplasser og bosetting i kommunen. Kommunen får som følge av en selvkoststrategi også dekket kostnadene fritidsboligene medfører på en rekke av de kommunale tjenestene uten å måtte ty til eiendomsskatt for fritidsboliger. I tillegg er det en rekke ringvirkninger fra turismen/fritidsboligutbyggingen som er positive for befolkningen i form av bedre kommunale tjenester (se tabell 9). Sirdal kommune er en kraft- og en fritidskommune som har utviklingspotensial i reiselivssektoren.

Tabell 9: Ringvirkninger av fritidsboliger på ulike kommunale tjenester

Tjeneste	Ringvirkninger
VAR - tjenester	Alle innbyggere får rensset avløp, ut med septiktanker, bedre miljø. Flere er tilknyttet som reduserer prisen per hushold.
Planlegging	Rask saksbehandling ved boligbygging
Pleie- og omsorg	Tilgang til korttidsopphold ved omsorgssenter for fastboende, ingen ventetid
Legevakt og ambulanse	Tilgang til lege uten ventetid, utrykning til trygghetsalarmer
Brannvesen	God sikkerhet for alle gjennom 2 brannstasjoner
Kultur	Hyttefolk støtter driften av Tonstad badet, befolkningen har tilgang til skitrekk og løyper

8 REFERANSELISTE

Langørgen, A, Løkken, S, Aaberge, R (2015), «*Gruppering av kommuner etter folkemengde og økonomiske rammebetingelser 2013*», SSB Rapporter 2015/ 19, Oslo

Borge, L.E, Ellingsen, W, Hjelseth, A. Leikvoll, G.K., Løyland, K, Nyhus, O.H. (2015), «*Inntekter og utgifter i hyttekommuner*», Telemarksforskning rapport 349, Bø

Beregningsteknisk dokumentasjon til Prop. 1 S (2015-2016), *Inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner 2016, Grøft hefte*, Kommunal og moderniseringsdepartementet.

Enger, A., Bøgh Holmen, R., Fjose, S. (2012), «*Ringvirkningsanalyse av reiselivsnæringa i Sirdal*», Menon publikasjon nr. 39/ 2012, Menon, Oslo

Ericsson, B., Grefsrud, R. «*Fritidshus I Innlandet: Bruk og lokaløkonomiske effekter*», ØF rapport nr. 06/2005, Østlandsforskning, Lillehammer

Rapport fra Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi, November 2016, Kommunal og moderniseringsdepartementet.

Rogalands avis, 15. februar 2017, <http://www.dagsavisen.no/rogalandsavis/sirdal-hytter-pa-pristoppen-1.925355>

9 VEDLEGG

9.1 Intervjuer

NAVN	STILLING
Inge Hedenstad Stangeland	Rådmann
Frank Haughom	Enhetsleder teknisk drift
Ingve Nord-Varhaug	Daglig leder Tonstadli feriesenter
Gunhild Kvinen	Enhetsleder pleie- og omsorg og innbygger i Sirdal – flyttet tilbake med familie
Alf Sveinung Haughom	Enhetsleder kultur
Øyvind Sjørø	Næringssjef
Sven Magne Ousdal	Enhetsleder arealenhet
Ruth Lillian Hompland Ivan Jovovic	Enhetsleder helse Kommuneoverlege
Øystein Tjørhom	Daglig leder av Sirdal Resort, styreleder og kontaktperson for Sirdal Eiendom, Sirdal Holding og Sirdal utvikling (utbyggingsfirma), samt involvert i driften av Sirdal Alpint AS. I tillegg politiker utvalg TLM og kommunestyret
Gerd Madland	Daglig leder Joker Sinnes
Annbjerg Tjørhom	Vikar for daglig leder på turistinformasjonen
Eirik Petersen	Daglig leder Sirdal høyfjellshotell

9.2 Utbyggingsområder for fritidsboliger innenfor gjeldende kommunedelplan Sinnes-Tjørhom – oppdatert 27.09.2016

Nr.	Område	Regulert	Uregulert	Antall nye enheter	Ikke byggemeldte enheter
1.	Gravassryggen	X		32	28
2.	Gravatn hyttefelt	X		10	10
3.	Gravassstølen	X		34 + 30 (leiligheter)	15 + 30 (leiligheter)
4.	Tjørhomfjellet	X		68 + leiligheter i TF1 og hotellområde	2 hytteenheter C10+ leiligheter i TF1 og hotellområde
5.	Beinesvatnet	X		80 + 52 (leiligheter)	70 + 52 (leiligheter)
6.	Mulehei	Regulering pågår (22 nye enheter)			
7.	Svartevassåsen	Reguleres nå (80 nye enheter)			
8.	Svartevasstjødn	X		7	5
9.	Oskeheia		X		
10.	Svartevatn – eksisterende byggeområde		X		
11.	Soleiknuten	X		134	134
12.	Sinneslia – Jarleiv Sinnes	X		20 (2 på 9/6)	6 (2 på 9/6)
13.	Sinneslia – teig 1 Ole Bakke	X		33	33
14.	Rubetødnane	X		36	36
15.	Andestjødn	X		7	3
16.	Djupedalen	X		3	1
17.	Haugen	X		45 + 17 utleie	45 + 17 utleie
18.	Hoppmannsknuten	X		70 + utleiebygg	70 + utleiebygg ca 50 sengeplasser
19.	Brende Heia	X		125	95
20.	Haugefjedl Aust				0
21.	Øyna			10	7
22.	Neset		X		
23.	Stakshomhei, Tjørhom	X		35	20
24.	Furåsen, Tjørhom – H og GM Hadland/OJ Tjørhom	X		36	26
25.	Furåsen, Tjørhom – GÅ og PH Pettersen	Regulering pågår (10 nye enheter)			
26.	Furåsen, Tjørhom – TI Tjørhom	Regulering pågår (22 nye enheter)			
27.	Kalveløa camping	X		3	0
28.	Solheim endring av 8/10	X		10	1
29.	Donsen	X		Ca 130	18 (ca)
30.	Donseknuten	Regulering			

		igangsatt			
31.	Brende Myrane	X – (regulering m/fortetting igangsatt 19 nye enheter)		53	14
32.	Brende Myrane – 19/46	X		1	0
33.	Brende Myrane – 19/71	X		4	4
34.	Sageneset	Regulering igangsatt			
35.	Omlidstølen...	Regulering igangsatt			
36.	Listøltjødn, Handeland	X		10	10
37.	Starekvæv, Sinnes	X		16 - maks	16
	Totalt			1012 fritidsboliger + ca. 100 leiligheter og utleiebygg	668 fritidsboliger + ca. 100 leiligheter og utleiebygg

Hva betyr turistnæringen/fritidsboligutbyggingen for Sirdal

Rapporten belyser betydningen av fritidsboliger og turisme i Sirdal kommune. Undersøkelsen bygger på tilgjengelig statistikk og intervjuer med nøkkelpersonell i kommuneadministrasjonen og det private næringsliv.

ØF-rapport 03/2017

ISBN nr: 978-82-7356-768-0